

PARTICIPANȚII ÎN PROCESUL PENAL ROMÂN

Vasile-**Sorin Curpăn**

Cosmin-Ștefan Burleanu

CUVÂNT INTRODUCȚIV

În cadrul încercărilor noastre pe tărâmul științelor juridice ne-am preocupat până în prezent de analiza unor instituții juridice aparținând mai multor ramuri de drept: Drept constituțional și instituții politice, Drept civil și Drept penal (partea generală).

În mod inevitabil suntem datori și totodată onorați să analizăm, după puterile noastre, o institutie fundamentală a Dreptului procesual penal.

Știința dreptului procesual penal reprezintă o ramura autonomă a științelor juridice care cuprinde totalitatea cunoștințelor, concepțiilor și teoriilor referitoare la dreptul procesual penal ca ramură a sistemului de drept român.

Demersul nostru se cantonează asupra "participanților în procesul penal român". În analiza noastră vom valorifica doctrina de specialitate publicată în România.

Desigur, nu avem pretenția unei reușite depline în realizarea acestui proiect. Vom încerca însă să abordăm chestiunile teoretice relative la participanții în procesul penal român având în vedere și unele opinii cu caracter personal.

Elaborarea și publicarea acestei monografii constituie o excelentă ocazie de a-mi manifesta întreaga mea considerație și deplinul respect față de dl. prof. univ. dr. Grigore Theodoru, celebru autor în materia Dreptului procesual penal.

O lacrimă de veșnică aducere aminte, pentru că viața este trecătoare, efemeră, pentru dl. prof. univ. dr. Octavian Loghin, unul dintre marii penaliști ai țării noastre și pentru dl. prof. univ. dr. Dumitru Radu, procedurist doctrinar de referință (Drept procesual civil).

Aducem întreaga noastră grațitudine și admirație față de profesorii Tudorel Toader, decanul Facultății de Drept din Universitatea "Al. I. Cuza" din Iași, Narcis Giurgiu și Ioana – Maria Michinici.

Reușita demersului nostru urmează a fi apreciată de cititori. Monografia se adresează, în principal, **studenților de la Facultatea de Drept**, dar ea poate fi lecturată și de **juriștii practicieni**.

CAPITOLUL I. CHESTIUNI PRELIMINARII

În doctrina juridică penală se apreciază ca raportul de conflict (de contradicție) ia naștere în momentul săvârșirii unei infracțiuni, adică atunci când este înfrântă o dispoziție legală imperativă, care incriminează o faptă întrucât prezintă pericolul social al unei infracțiuni.

Raportul de conflict este rezolvat prin intermediul justiției penale. Aceasta se realizează în cadrul procesului penal prin apariția unor raporturi juridice procesual penale având ca subiecți: organele judiciare penale și părțile din procesul penal (eventual și apărătorii acestora).

Ca atare, prin participanți în procesul penal înțelegem: organele judiciare penale alcătuite din instanțele judecătorești, Ministerul Public și organele de cercetare penală, părțile care sunt subiecte titulare de drepturi și obligații derivate din exercitarea acțiunii penale și eventual, exercitarea acțiunii civile în cadrul procesului penal și apărătorul care în procesul penal se situează întotdeauna pe poziția părții pe care o asistă.

Este posibil ca în procesul penal să intervină și alți subiecți procesuali în locul părților. Aceștia sunt: succesorii, reprezentanții și substituiții procesuali.

Succesorii sunt introduși în procesul penal în timpul desfășurării acestuia, dacă una dintre părți decedează.

Intervenția succesorilor prezintă importanță în soluționarea laturii civile din procesele penale.

Art. 21 din c.p.p. prevede:

"(1) Acțiunea civilă rămâne în competența instanței penale în caz de deces al uneia din părți, introducându-se în cauză moștenitorii acestuia.

(2) Dacă una dintre părți este o persoană juridică, în caz de reorganizare a acesteia se introduc în cauză succesorii în drepturi, iar în caz de desființare sau dizolvare se introduc în cauză lichidatorii".

Succesorii care intervin în latura civilă a procesului penal devin părți prin succesiune.

Așa fiind, succesorii nu sunt substituiți procesual și nici nu sunt reprezentanți. Ei nu valorifică drepturile părților inițiale - decedate, desființate sau dizolvate - deoarece acestea nu mai au calitatea de subiecte de drept. Succesorii își exercită drepturile proprii deoarece ei au înlocuit părțile inițiale decedate, desființate sau după caz, dizolvate. Ei vor lua procedura de la momentul introducerii în cauza penală.

Reprezentanții asigură continuarea activității procesuale atunci când părțile din procesul penal nu pot fi prezente.

Reprezentanții înlocuiesc părțile, fiind împuternicite să participe la activitatea procesuală desfășurată în numele și în interesul părții reprezentate. Ei sunt subiecți procesuali dar nu devin părți în procesul penal.

Reprezentarea poate fi legală sau convențională.

Reprezentarea legală – cum arată și denumirea este prevăzută în mod expres de lege. Reprezentantul legal este împuternicit prin efectul legii să reprezinte partea din procesul penal.

Art. 222 alin (6) din c.p.p prevede:

"Pentru persoana lipsită de capacitatea de exercițiu , plângerea se face de reprezentantul său legal. Persoana cu capacitate de exercițiu restrânsă poate face plângere cu încuviințarea persoanelor prevăzute de legea civilă".

De asemenea, tot un caz de reprezentare legală este instituit prin dispozițiile art. 134 alin (3) c.p.p. : " Când inculpatul este arestat, instanța care urmează a efectua comisia rogatorie dispune desemnarea unui apărător din oficiu, care îl va reprezenta."

Reprezentarea convențională presupune desfășurarea unei activități în cadrul procesului penal de către o persoană fizică în temeiul unui mandat concretizat printr-o procedură specială.

Raporturile dintre partea reprezentată și reprezentant sunt de natură contractuală.

De principiu, părțile din procesul penal pot fi reprezentate.

Cu privire la inculpat acesta poate fi reprezentat cu excepția cazurilor în care prezența sa este obligatorie.

Partea vătămată, partea civilă și partea responsabilă civilmente pot fi reprezentate , în faza de judecată.

Reprezentarea judiciară cu caracter convențional poate fi realizată de un avocat sau de o persoană fizică ce nu posedă această calitate.

Reprezentantul care nu este avocat nu poate pleda în cauza penală. Acest drept este recunoscut exclusiv reprezentanților care dețin calitatea de avocați.

Substituiți procesuali îndeplinesc activități cu caracter procesual în nume propriu dar pentru realizarea unui drept aparținând altui subiect.

Potrivit dispozițiilor art. 362 c.p.p. soțul inculpatului poate declara apel în favoarea acestuia. Art. 222 alin. (5) c.p.p. prevede că plângerea se poate face și de către unul dintre soți pentru celălalt soț sau de către copilul major pentru părinți. Art. 160 (6) alin 1 c.p.p. prevede că cererea de liberare provizorie poate fi făcută de către învinuit sau inculpat, de soț sau de rudele apropiate ale acestuia.

În doctrina s-a specificat că substituiți procesuali beneficiază de o legitimatio ad processum dar nu au o legitimatio ad causam.

CAPITOLUL II. ORGANELE JUDICIARE PENALE

§1. INSTANȚELE JUDECĂTOREȘTI

Art. 1 alin (1) din Legea nr. 304 din 2004 privind organizarea judiciară¹ prevede că: "puterea judecătorească se exercită de Înalta Curte de Casație și Justiție și de celelalte instanțe judecătorești stabilite de lege."

Art. 2 alin (2) din același act normativ nominalizează instanțele judecătorești din România : Înalta Curte de Casație și Justiție, curțile de apel, tribunalele, tribunalele specializate și judecătoriile.

Înalta Curte de Casație și Justiție dispune de personalitate juridică și funcționează în municipiul București.

Instanța supremă este organizată în patru secții : secția civilă și de proprietate intelectuală, secția penală, secția comercială și secția de contencios administrativ și fiscal. De asemenea, funcționează completul de 9 judecători și secțiile unite ale Înaltei Curți de Casație și Justiție .

Fiecare secție din cadrul Înaltei Curți de Casație și Justiție judecă recursurile împotriva hotărârilor pronunțate de curțile de apel.

Sectia penală a Înaltei Curți de Casație și Justiție judecă:

- în primă instanță procesele și cererile date prin lege în competență de primă instanță a Înaltei Curți de Casație și Justiție,
- recursurile, în condițiile prevăzute de lege,

Completul de 9 judecători soluționează recursurile și cererile în cauzele judecate în primă instanță de Secția penală a Înaltei Curți de Casație și Justiție.

In secțiile unite ale Înaltei Curți de Casație și Justiție se judecă:

- recursurile în interesul legii,
- sesizările privind schimbarea jurisprudenței Înaltei Curți de Casație și Justiție,
- dispune sesizarea Curții Constituționale a României în vederea efectuării controlului constituțional legilor, anterior promulgării.

Conducerea Înaltei Curți de Casație și Justiție se realizează de: președintele, vicepreședintele și de colegiul de conducere a acestei instanțe judecătorești.

Președintele Înaltei Curți de Casație și Justiție reprezintă această instanță judecătorească , aflată în vârful piramidei instanțelor de drept comun în relațiile interne și în relațiile internaționale.

Colegiul de conducere al Înaltei Curți de Casație și Justiție este alcătuit din președinte, vicepreședinte și din 9 judecători aleși de adunarea generală a judecătorilor pentru o perioadă de 3 ani.

¹ Adoptată la data de 28 iunie 2004, republicată.

Colegiul de conducere al Înaltei Curți de Casație și Justiție este prezidat de președinte sau dacă acesta lipsește de vicepreședinte.

Completele de judecată ale Înaltei Curți de Casație și Justiție se compun din 3 judecători din cadrul aceleiași secții.

Completul de 9 judecători este prezidat de președintele sau vicepreședintele Înaltei Curți de Casație și Justiție. În lipsa acestora completul poate fi prezidat de un președinte de secție sau de un judecător desemnat de președintele sau de vicepreședintele Înaltei Curți.

Secțiile unite sunt prezidate de președinte, vicepreședinte sau de un președinte de secție a Înaltei Curți de Casație și Justiție.

Președintele, când participă la judecarea cauzelor, poate prezida orice complet de judecată din cadrul secțiilor instanței supreme.

Președinții secțiilor Înaltei Curți de Casație și Justiție pot prezida orice complet de judecată din cadrul secției pe care o conduc.

Judecata în Secțiile Unite se desfășoară dacă iau parte minimum 2/3 din numărul judecătorilor instanței supreme.

Curțile de apel, tribunalele, tribunalele specializate și judecătoriile întregesc sistemul instanțelor judecătorești din țara noastră, alături de Înalta Curte de Casație și Justiție.

În circumscripția unei curți de apel funcționează mai multe tribunale și tribunale specializate. Curțile de apel beneficiază de personalitate juridică și au în componența lor mai multe secții. De asemenea, în cadrul lor funcționează unul sau mai multe complete specializate.

Tribunalele au personalitate juridică, fiind organizate în fiecare județ și în municipiul București.

În circumscripția tribunalului sunt incluse toate judecătoriile din județul respectiv sau din municipiul București, după caz.

Și în cadrul tribunalelor funcționează secții și complete specializate pe materii.

În domeniile civil, penal, comercial, cauze cu minori și de familie, contencios administrativ și fiscal, conflicte de muncă și asigurări sociale se pot înființa tribunale specializate.

Tribunalele specializate nu dispun de personalitate juridică și funcționează la nivelul județelor și al municipiului București.

Judecătoriile sunt instanțe judecătorești fără personalitate juridică organizate în județe și în sectoarele municipiului București.

În raport de volumul de activitate în cadrul judecătoriilor se pot înființa secții sau complete specializate. Legea privind organizarea judiciară prevede obligativitatea organizării de secții sau de complete specializate pentru minori și familie.

La curțile de apel, tribunale și judecătorii se pot înființa secții secundare cu activitate permanentă în alte localități, avându-se în vedere volumul de activitate și complexitatea acesteia.

1. CONDUCEREA INSTANȚELOR JUDECĂTOREȘTI

Instanțele judecătorești sunt conduse de un președinte care exercită atribuții manageriale.

Președinții curților de apel și ai tribunalelor efectuează coordonarea și controlul administrării instanței la care funcționează precum și ale instanțelor din circumscripție.

La curțile de apel, la tribunal și la tribunalele specializate președintele este ajutat de 1-2 vicepreședinți. La judecătorii, președintele poate fi ajutat de un vicepreședinte.

Președinții și vicepreședinții instanțelor judecătorești iau măsuri pentru organizarea instanțelor pe care le conduc și eventual, a instanțelor din circumscripțiile acestora.

Ei asigură și verifică respectarea obligațiilor statutare și a regulamentelor de către judecători și de către personalul auxiliar de specialitate.

Președinții instanțelor judecătorești desemnează judecătorii care urmează să îndeplinească și alte atribuții decât cele privitoare la activitatea de judecată.

La instanțele judecătorești unde sunt înființate secții, acestea sunt conduse de către un președinte de secție.

Colegiile de conducere statuează asupra chestiunilor cu caracter general referitoare la conducerea instanțelor de judecată. Ele sunt formate dintr-un număr impar de membri.

Astfel, la curțile de apel și la tribunale, colegiul de conducere este alcătuit din președintele instanței și un număr de 6 judecători, aleși pentru o perioadă de 3 ani, de adunarea generală a judecătorilor.

2. INSTANȚELE MILITARE

Conform dispozițiilor Legii 304/2004 privind organizarea judiciară, republicată, în alcătuirea instanțelor militare intră: Curtea Militară de Apel București, Tribunalul Militar Teritorial București și tribunalele militare.

La judecarea cauzelor penale, când inculpatul este militar activ, președintele completului de judecată și procurorul care participă la judecarea cauzei trebuie să facă parte cel puțin din aceeași categorie de grade.

Tribunalele militare funcționează în municipiile București, Iași, Cluj-Napoca și Timișoara.

Tribunalul militar este condus de un președinte ajutat de un vicepreședinte.

Colegiul de conducere al tribunalului militar este format din președintele instanței judecătorești și din doi judecători.

Tribunalul Militar Teritorial București este condus de un președinte ajutat de un vicepreședinte, iar colegiul de conducere al acestei instanțe judecătorești este alcătuit din președintele instanței și doi judecători.

Curtea Militară de Apel București este condusă de un președinte ajutat de un vicepreședinte. Colegiul de conducere al acestei instanțe judecătorești este format din președinte și doi judecători.

3. COMPUNEREA COMPLETELOR DE JUDECATĂ

În literatura juridică procesual-penală noțiunile "instanță judecătorească" și "instanță de judecată" au semnificații diferite, distincte.

Astfel, "instanța judecătorească" constituie o instituție din cadrul sistemului organelor judecătorești din România.

Instanță judecătorească este Înalta Curte de Casație și Justiție, o curte de apel, un tribunal, un tribunal specializat sau o judecătorie.

"Instanța de judecată" indică completul de judecată investit cu soluționarea unei cauze penale determinate.

În cadrul unei instanțe judecătorești funcționează mai multe instanțe de judecată, adică mai multe complete de judecată.

Codul de procedură penală utilizează termenul de instanță atât cu sensul de instanță judecătorească cât și cu sensul de instanță (complet) de judecată.

Art. 292 alin (1) prevede că: "Instanța judecă în complet de judecată, a cărui compunere este cea prevăzută de lege".

Art. 300 alin (1) c.p.p. dispune: "Instanța este datoare să verifice din oficiu, la prima înfățișare, regularitatea actului de sesizare".

În ambele cazuri, prin noțiunea de "instanță" se înțelege completul de judecată investit cu soluționarea cauzei penale.

Există însă prevederi în Codul de procedură penală în care termenul de "instanță" este utilizat în sensul de instituție componentă a sistemului organelor autorității judecătorești.

Art. 367 c.p.p. prevede în alin (1) : "Cererea de apel se depune la instanța a cărei hotărâre se atacă". Evident este vorba despre depunerea cererii la judecătoria sau la tribunal.

Compunerea completelor de judecată (a instanței de judecată) nu trebuie confundată cu constituirea "instanței de judecată".

Constituirea instanței presupune prezența completului de judecată și participarea procurorului de ședință și a greșierului de ședință. Ea privește alcătuirea instanței în toată complexitatea sa.

Colegiile de conducere ale instanțelor judecătorești stabilesc compunerea completelor de judecată.

Compunerea completelor de judecată constă în nominalizarea judecătorilor care urmează să soluționeze cauzele, la termenele stabilite.

Cauzele date, potrivit legii, în competența de primă instanță a judecătoriei, a tribunalului sau a curții de apel se judecă în complet monocratic, cu excepția cauzelor privind conflictele de muncă și de asigurări sociale.

Apelurile se judecă în complet colegial format din 2 judecători, iar recursurile se soluționează tot în complet colegial format din 3 judecători.

În ipoteza completului colegial format din 2 judecători, dacă membrii completului nu cad de acord asupra hotărârii ce urmează a se pronunța, procesul se judecă din nou în complet de divergență.

Completul de divergență se constituie prin includerea în completul de judecată, a președintelui sau vicepreședintelui instanței, a președintelui de secție ori a judecătorului din planificarea de permanență.

Ce se întâmplă dacă nu sunt respectate prevederile legale referitoare la alcătuirea completelor de judecată ?

Dispozițiile art. 197 alin.(2) c.p.p. dispun: "dispozițiile relative la competența după materie sau după calitatea persoanei, la sesizarea instanței, la compunerea acesteia ... sunt prevăzute sub sancțiunea nulității..." . Este vorba despre sancțiunea nulității absolute care nu poate fi înlăturată în nici un mod și care poate fi invocată în orice stare a procesului și se ia în considerare chiar din oficiu.

S-a acreditat teza conform căreia formarea completului dintr-un număr mai mic sau mai mare (diferit) de judecători, atrage sancțiunea nulității absolute doar dacă completul nelegal format a soluționat cereri, a admis sau a respins probe, a audiat părți sau martori.

Jurisprudența a statuat că deși completul de judecată a fost greșit compus, dacă nu au fost încuviințate probe și dacă nu s-au luat măsuri procesuale, nu intervine sancțiunea nulității absolute, nefiind incidente dispozițiile art. 197 alin (2) c.p.p.²

Avem îndoieli în legătură cu acest punct de vedere atât timp cât nulitatea absolută nu poate fi în nici un mod înlăturată. Orice interpretare permisivă s-ar îndepărta de la spiritul și voința legiuitorului, deoarece ar adăuga la lege, fapt cu desăvârșire inadmisibil.

§2. MINISTERUL PUBLIC

În cadrul activității judiciare Ministerul Public reprezintă interesele generale ale societății și apără ordinea de drept precum și drepturile și libertățile cetățenilor.

Această autoritate publică își exercită atribuțiile în temeiul legii, fiind condusă de procurorul general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție.

² T.S., secția penală, decizia nr. 3011/1982 în R.R.D. nr. 11/1983, pag. 73-74, T.S., secția penală, decizia nr. 148/1974 în R.R.D nr. 10/1974, pag. 72, T.S., secția penală, decizia nr. 1151/1981 în R.R.D.nr. 1/1982, pag. 61

1. PRINCIPIILE ÎN TEMEIUL CĂRORA MINISTERUL PUBLIC ÎȘI DESFĂȘOARĂ ACTIVITATEA

Art. 62 din Legea nr. 304/2004 privind organizarea judiciară, republicată, prevede în alin. (2) că " procurorii își desfășoară activitatea potrivit principiilor legalității, imparțialității și controlului ierarhic, sub autoritatea Ministerului Justiției, în condițiile legii."

Principiul legalității implică desfășurarea întregii activități a procedurilor în temeiul dispozițiilor legale.

Acest principiu nu trebuie confundat cu activitatea de supraveghere generală a legalității desfășurată în perioada regimului socialist totalitar de fostele organe ale procuraturii.

Cum întregul proces penal se fundamentează pe lege este evident că activitatea cu caracter judiciar desfășurată de membrii Ministerului Public cu observarea și aplicarea strictă a dispozițiilor legale .

O precizare se mai impune : Ministerul Public reprezintă interesele generale ale societății exclusiv în activitatea judiciară.

Principiul imparțialității se afla în strânsă corelație cu principiul legalității, derivând practic din acesta.

Reprezentanții Ministerului Public sunt obligați să intervină de fiecare dată când un subiect de drept a încălcat prescripțiile legii penale.

Procurorii exercită acțiunea penală care prin natura ei este o acțiune publică. Aceștia utilizează funcția de acuzare dar atitudinea lor trebuie să fie obiectivă, echidistantă.

Procurorii trebuie să desfășoare activitatea în plan judiciar numai în temeiul dispozițiilor legale.

Principiul controlului ierarhic realizează esențiala diferență de statut între magistrații judecătorești și magistrații procurori.

De asemenea, acest principiu apropie instituția Ministerului Public de modul de organizare și funcționare a autorității executive.

Controlul ierarhic implică aptitudinea organelor superioare de a da dispoziții obligatorii în raport cu organele ierarhic subordonate.

Procurorii din fiecare parchet sunt subordonați conducătorului acelui parchet. Conducătorul unui parchet se subordonează conducătorului parchetului ierarhic superior din aceeași circumscripție.

Procurorul general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție sau procurorii generali ai parchetelor de pe lângă curțile de apel pot exercita controale asupra procurorilor din subordine, fie în mod direct, fie prin intermediul unor procurori anume desemnați.

Ministerul justiției are aptitudinea de a exercita controlul asupra procurorilor prin intermediul unor procurori desemnați de procurorul general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție sau de către ministerul justiției.

Controlul constă în verificarea eficienței manageriale, a modului în care procurorii își îndeplinesc atribuțiile de serviciu și în care se desfășoară raporturile de serviciu cu justițiabilii și cu celelalte persoane implicate în lucrările de competența parchetelor.

Controlul nu poate viza măsurile dispuse de procuror în cursul urmăririi penale și soluțiile adoptate.

Aceste dispoziții trebuie interpretate în lumina dispozițiilor art. 3 alin (1) din Legea nr. 303/2004, republicată, în care se prevede : "procurorii numiți de Președintele României se bucură de stabilitate și sunt independenți, în condițiile legii."

2. ORGANIZAREA MINISTERULUI PUBLIC

Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție coordonează activitatea parchetelor din subordine. Această unitate dispune de personalitate juridică , fiind condusă de un procuror general ajutat de un prim-adjunct și de un adjunct.

În activitatea sa procurorul general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție este ajutat de 3 consilieri.

Procurorul general de al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție reprezintă Ministerul Public în raport cu toate celelalte autorități publice, cu persoanele fizice și persoanele juridice precum și în relațiile internaționale.

Procurorul general de al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție participă la ședințele Înaltei Curți de Casație și Justiție în

Secțiunile Unite. El poate participa la orice complet al instanței supreme dacă consideră necesar.

Prim –adjunctul sau adjunctul ori un alt procuror poate fi delegat să participe în locul procurorului general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție, la ședințele instanței supreme, în secțiunile unite.

În atribuțiunile procurorului general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte intră și desemnarea procurorilor care participă la ședințele Curții Constituționale.

Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție are în structură secții, conduse de procurori șefi, ajutați de adjuncți. În cadrul secțiilor funcționează servicii și birouri conduse de procurori șefi.

În cadrul Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție funcționează Direcția de Investigare a Infracțiunilor de Criminalitate Organizată și Terorism precum și Direcția Națională Anticorupție.

Legea pentru organizarea judiciară menționează detaliat condițiile și modalitatea de numire a procurorilor în cadrul Direcției de Investigare a Infracțiunilor de Criminalitate organizată și Terorism (art. 75 alin (2) – (13) din Legea 304/2004, republicată).

Sunt prevăzute de asemenea, modul de funcționare, structura și organizarea Direcției Naționale Anticorupție.

Asupra celor două direcții din cadrul Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție vom insista într-un paragraf distinct.

PARCHETELE DE PE LÂNGĂ CURȚILE DE APEL, TRIBUNALE, TRIBUNALE PENTRU MINORI ȘI FAMILIE ȘI JUDECĂTORII

Parchetele de pe lângă curțile de apel și parchetele de pe lângă tribunale au personalitate juridică.

Parchetele de pe lângă tribunalele pentru minori și familie și parchetele de pe lângă judecătorii nu dispun de personalitate juridică.

Parchetele de pe lângă curțile de apel și parchetele de pe lângă tribunale au în structură secții. În cadrul secțiilor pot funcționa servicii și birouri.

Parchetele de pe lângă curțile de apel au în structură și câte o secție pentru minori și familie.

În raport cu numărul, natura și complexitatea cauzelor la unele parchete de pe lângă judecătorii pot funcționa secții maritime și fluviale.

CONDUCEREA PARCHETELOR DE PE LÂNGĂ CURȚILE DE APEL, TRIBUNALE, TRIBUNALE PENTRU MINORI ȘI FAMILIE ȘI JUDECĂTORII

Parchetele de pe lângă curțile de apel sunt conduse de către procurori generali.

Parchetele de pe lângă tribunale, tribunale pentru minori și familie și cele de pe lângă judecătoria sunt conduse de prim-procurori.

Procurorii generali ai parchetelor de pe lângă curțile de apel și prim-procurorii parchetelor de pe lângă tribunale coordonează și controlează administrarea parchetului unde funcționează și administrarea parchetelor subordonate din cadrul circumscripției.

Prim-procurorii parchetelor de pe lângă tribunalele pentru minori și familie precum și prim-procurorii parchetelor de pe lângă judecătoria exercită atribuții de administrare a parchetului.

La parchetele de pe lângă curțile de apel pot funcționa 1-2 procurori generali adjuncți ; la parchetele de pe lângă tribunale pot funcționa 1-2 prim-procurori adjuncți.

La parchetele de pe lângă tribunalele pentru minori și familie și la parchetele de pe lângă judecătoria poate funcționa un prim-procuror adjunct.

Secțiile și serviciile sau birourile parchetelor de pe lângă instanțe sunt conduse de către procurori șefi.

În cadrul fiecărui parchet funcționează colegii de conducere. Componenta colegiilor de conducere este identică cu cea de la instanțele judecătorești.

PARCHETELE MILITARE

Funcționează pe lângă fiecare instanță militară.

Conducerea parchetelor militare este asigurată de către prim-procurori militari ajutați de către un prim-procuror militar adjunct. Teza se referă la Parchetul Militar de pe lângă Tribunalul Militar Teritorial București și la parchetele militare de pe lângă tribunalele militare.

Parchetul militar de pe lângă Curtea Militară de Apel București este condus de un procuror general militar ajutat de un procuror general militar adjunct.

Parchetele militare dispun de organe de cercetare penală puse în serviciul lor.

Procurorii militari conduc și supraveghează activitatea de cercetare penală a organelor de cercetare penală speciale.

Dacă inculpatul este militar activ, procurorul militar care efectuează urmărirea penală trebuie să facă parte cel puțin din aceeași categorie de grade.

În cadrul Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție funcționează secții sau servicii de combatere a infracțiunilor săvârșite de militari.

3. ATRIBUȚIILE MINISTERULUI PUBLIC

Procurorii din cadrul Ministerului Public exercită următoarele atribuții:

- * efectuează urmărirea penală în cazurile și în condițiile prevăzute de lege și participă, potrivit legii, la soluționarea conflictelor prin mijloace alternative,
- * conduc și supraveghează activitatea de cercetare penală a poliției judiciare și a altor organe de cercetare penală,
- * sesizează instanțele judecătorești pentru judecarea cauzelor penale, potrivit legii,
- * exercită acțiunea civilă, în cazurile prevăzute de lege,
- * participă, în condițiile legii, la ședințele de judecată,
- * exercită căile de atac împotriva hotărârilor judecătorești, în condițiile prevăzute de lege,
- * apără drepturile și interesele legitime ale minorilor, ale persoanelor puse sub interdicție, ale dispăruților și ale altor persoane, în condițiile legii,
- * acționează pentru prevenirea și combaterea criminalității, sub coordonarea ministrului justiției, pentru realizarea unitară a politicii penale a statului,
- * studiază cauzele care generează sau favorizează criminalitatea, elaborează și prezintă ministrului justiției propuneri în vederea eliminării acestora, precum și pentru perfecționarea legislației în domeniu,
- * verifică respectarea legii la locurile de deținere preventivă,
- * exercită orice alte atribuții prevăzute de lege.

Analiza detaliată a fiecărei dintre atribuțiile Ministerului Public excede cercetărilor noastre. Trebuie însă să remarcăm faptul că prin natura

atribuțiilor sale Ministerul Public desfășoară o activitate cu caracter complex.

Data fiind încadrarea Ministerului Public în cadrul "puterii" judecătorești de către Constituția României, în mod firesc această autoritate publică se manifestă preponderent în activitatea judiciară, cum de altfel este și firesc.

În doctrina juridică au fost afirmate mai multe puncte de vedere privitoare la natura juridică a Ministerului Public.

Unii doctrinari apreciază că procurorii sunt incluși în puterea executivă³.

Alți autori apreciază că Ministerul Public constituie o parte a autorității judecătorești, așa cum de altfel prevede și legea fundamentală a țării⁴.

Considerăm că instituția Ministerului Public prezintă o natură juridică duală : atât executivă cât și judecătorească. Detalierea acestei teze este o chestiune de ordin constituțional.

Totuși, noțiunea de Minister Public provine din expresia "manus publica" care indică forța executivă a statului.

Pe lângă aspectul terminologic, care este un aspect formal, Ministerul Public fiind constituit din procurori se află sub autoritatea organului de vârf al executivului, prin intermediul ministerului justiției.

Relativa dependență a Ministerului Public în raport cu ministerul justiției constituie un argument serios în favoarea tezei naturii duale a acestei autorități publice.

Ministerul Public nu face parte efectiv din autoritatea executivă , iar procurorii nu sunt simpli funcționari publici, ei beneficiind de calitatea de magistrați.

§3. MAGISTRAȚII

Art. 1 din Legea 303/2004, republicată, privind statutul judecătorilor și procurorilor, prevede: "Magistratura este activitatea judiciară desfășurată de judecători în scopul înlăturării justiției și de procurori în scopul apărării

³ M. Constantinescu, I. Deleanu, A. Iorgovan și alții, Constituția României – comentată și adnotată, R.A. Monitorul Oficial-București, 1992, pag. 289

⁴ Procedură penală (partea generală), vol. I, de Gheorghiu Mateuț, Ed. Chemarea Iași, 1993, pag. 55

intereselor generale ale societății, a ordinii de drept, precum și a drepturilor și libertăților cetățenilor".

Magistrații sunt judecătorii și procurorii din cadrul tuturor instanțelor și a parchetelor din România.

Judecătorii, respectiv procurorii, deși în mod indubitabil sunt magistrați, beneficiază de statute distincte.

Judecătorii numiți de Președintele României sunt inamovibili în condițiile prevăzute de Legea 303/2004, republicată.

Judecătorii inamovibili pot fi mutați prin transfer, delegare, detașare sau promovare, numai cu acordul lor și pot fi suspendați sau eliberați din funcție în condițiile prevăzute de lege.

Judecătorii sunt independenți, se supun numai legii și trebuie să fie imparțiali.

Procurorii numiți de șeful statului se bucură de stabilitate și sunt independenți, în condițiile legii.

Procurorii care se bucură de stabilitate, deci sunt definitivii, pot fi mutați prin transfer, detașare sau promovare, numai cu acordul lor. Procurorii pot fi delegați, suspendați sau eliberați din funcție în condițiile prevăzute de lege.

Funcțiile de judecător și procuror (de magistrați) sunt incompatibile cu orice alte funcții publice sau private, cu excepția funcțiilor didactice din învățământul superior, precum și a acelor de instruire din cadrul Institutului Național al Magistraturii și al Școlii Naționale de Grefieri.

Este instituită obligația magistraților de a declara pe propria răspundere dacă soțul, rudele sau afinii până la gradul IV-lea inclusiv, exercită o funcție sau desfășoară o activitate juridică ori activități de investigare sau cercetare penală.

Magistrații sunt obligați, de asemenea, să facă o declarație autentică, pe propria răspundere, referitoare la apartenența sau neapartenența ca agent sau colaborator al organelor de securitate ca poliție politică.

Este instituită interdicția magistraților de a fi lucrători operativi, inclusiv acoperiți, informatori sau colaboratori ai serviciilor de informații.

În acest sens magistrații vor da o declarație autentică, pe proprie răspundere, sub sancțiune penală, în fiecare an.

Alte interdicții privitoare la magistrați – judecători și procurori – se referă la:

- * desfășurarea de activități comerciale, direct sau prin persoane interpuse,
- * desfășurarea de activități cu caracter de arbitraj în litigiile civile, comerciale sau de altă natură,

- * dobândirea calității de asociat sau de membru în organele de conducere, administrare sau control la societăți civile, societăți comerciale, bănci, societăți de asigurare, etc.,

- * obținerea calității de membru al unui grup de interes economic.

Magistraților le este interzis să facă parte din partide sau formațiuni politice sau să desfășoare ori să participe la activități cu caracter politic. Ei nu trebuie să își exprime, în orice mod, convingerile politice.

Magistrații judecătorești și magistrații procurori nu trebuie să își exprime public opinia cuprinsă în procesele aflate în desfășurare sau cu privire la cauzele cu care a fost sesizat parchetul.

Ei nu pot da consultații în chestiuni litigioase, chiar dacă procesele respective se află pe rolul altor instanțe sau parchete decât acelea unde își desfășoară activitatea.

Există și alte cauze de incompatibilitate, legate strict de activitatea judiciară, referitoare în principal la magistrați. Acestea sunt prevăzute în codul de procedură penală:

- * judecătorii care sunt soți, rude sau afini între ei, până la gradul al IV-lea inclusiv, nu pot face parte din același complet de judecată,

- * judecătorul care a luat parte la soluționarea unei cauze nu mai poate participa la judecarea aceleiași cauze într-o cale de atac sau la judecarea cauzei după desființarea hotărârii cu trimitere în apel sau după casare cu trimitere în recurs,

- * judecătorul care și-a exprimat anterior părerea cu privire la soluția care ar putea fi dată într-o cauză nu mai poate participa la judecarea respectivei cauze penale,

- * judecătorul este incompatibil dacă: a pus în mișcare acțiunea penală sau a dispus trimiterea în judecată ori a pus concluzii în calitate de procuror la instanța de judecată, a soluționat propunerea de arestare preventivă sau de prelungire a arestării preventive în cursul urmăririi penale, a fost reprezentant sau aparător al vreuneia din părți, a fost expert sau martor, dacă există împrejurări din care rezultă că este interesat sub orice formă, el, soțul sau vreo rudă apropiată; dacă soțul, ruda sau afinul său până la gradul IV inclusiv a efectuat acte de urmărire penală, a supravegheat urmărirea penală, a soluționat propunerea de arestare preventivă ori de prelungire a arestării preventive, în cursul urmăririi penale; dacă este soț, rudă sau afin, până la gradul IV inclusiv cu una dintre părți sau cu avocatul ori mandatarul acesteia; dacă există dușmănie între el,

soțul sau una dintre rudele sale până la gradul IV inclusiv și una dintre părți, soțul sau rudele acesteia până la gradul al III-lea inclusiv ; dacă a primit liberalități de la una dintre părți, avocatul sau mandatarul acesteia.

- * Judecătorul este incompatibil de a participa la judecarea unei cauze în căile de atac, atunci când soțul, ruda ori afinul sau până la gradul IV inclusiv a participat ca judecător sau procuror, la judecarea aceleiași cauze.

Cazurile de incompatibilitate menționate anterior se aplică, în marea lor majoritate și procurorilor, persoanelor fizice care efectuează cercetare penală și grefierului de ședință.

Procurorul care a participat , în calitate de judecător la soluționarea cauzei în primă instanță nu poate pune concluzii la judecarea aceleiași cauze penale în căile de atac.

Judecătorul sau procurorul (magistratul) incompatibil trebuie să declare președintelui instanței sau procurorului ierarhic superior că se obține de a participa la desfășurarea procesului penal. În mod obligatoriu magistratul va indica cazul de incompatibilitate pe care se întemeiază cererea de abținere.

Dacă magistratul care se află într-un caz de incompatibilitate nu a făcut declarație de abținere oricare dintre părțile din procesul penal îl poate recuza de îndată ce a luat la cunoștință de existența respectivului caz de incompatibilitate.

Analiza detaliată a cazurilor de incompatibilitate precum și procedura abținerii și cea a recuzării magistraților nu intră în preocupările noastre, la redactarea acestei monografii ⁵.

Incompatibilitățile și interdicțiile privind pe magistrați au rolul de a creiona statutul judecătorilor și al procurorilor.

Instituirea incompatibilităților și al interdicțiilor are menirea de a "acorda" magistraților probitatea morală necesară în vederea soluționării cauzelor penale.

Incompatibilitățile determină o manifestare obiectivă și imparțială a magistraților în desfășurarea activităților judiciare.

Tot referitor la magistrați, la statutul acestora, trebuie subliniată importanța condițiilor de selecționare, a modului de investire în funcție și

⁵ Ea poate fi studiată din orice tratat sau curs universitar de Drept procesual penal publicat de renumiți doctrinari din țara noastră

asigurarea independenței și a imparțialității prin statutul disciplinar al acestora⁶.

Cu privire la raporturile dintre cele două categorii de magistrați am făcut anumite precizări într-o lucrare recent publicată. În consecință nu vom reveni asupra acestor chestiuni.⁷

O chestiune de terminologie trebuie, credem noi, explicată. Dacă Legea nr. 92/1992 pentru organizarea judecătorească, republicată, a reintrodus și a utilizat noțiunea de magistrat, Legile nr. 303/2004 privind statutul judecătorilor și procurorilor, republicată și Legea nr. 304/2004 privind organizarea judiciară, republicată, evită oarecum utilizarea acestei notiuni.

Reiterăm unele argumente expuse în lucrări anterioare pentru susținerea punctului de vedere materializat în existența pe mai departe a "corpului magistraților".

În primul rând sunt prevederile constituționale care utilizează în mod expres termenul de "magistrat".

În al doilea rând Legea nr. 317/2004 privind Consiliul Superior al Magistraturii, republicată, în dezvoltarea unor prevederi constituționale, utilizează această noțiune (art. 14 alin (2) din lege).

În al treilea rând Legea nr. 303/2004 privind statutul judecătorilor și procurorilor, republicată, definește magistratura în art. 1: "Magistratura reprezintă o activitate judiciară desfășurată de judecători în scopul îndeplinirii justiției și de procurori în scopul apărării intereselor generale ale societății, a ordinii de drept, precum și a drepturilor și libertăților cetățenilor".

Credem că voința legiuitorului cu ocazia amendării Legilor 303/2004 și 304/2004 a fost aceea de a evidenția particularitățile și diferențele dintre statutul judecătorilor și respectiv statutul procurorilor.

Acest impuls a pornit chiar de la textele constituționale care tratează și reglementează distinct statutul procurorilor în raport cu statutul judecătorilor.

Nici pe departe legiuitorul nu a urmărit – cum au apreciat unii doctrinari- suprimarea calității de magistrat, recunoscută atât judecătorilor cât și procurorilor. De altfel, nu ar fi fost posibil, notiunea fiind utilizată în legea fundamentală a țării noastre.

⁶ Aceste aspecte sunt pe larg dezbătute în lucrarea "Independența judecătorilor și garanțiile ei juridice". Bineînțeles, chestiunile sunt tratate, în special, cu referire la judecători.

⁷ A se vedea volumul "stat și cetățean", monografia "Puterea de stat în România, autoritățile publice", (partea I), Bacău, 2007

§4. ORGANELE DE CERCETARE PENALĂ

Art. 201 c.p.p. menționează în alin 2 : "Organele de cercetare penală sunt:

- a) organele de cercetare ale poliției judiciare;
- b) organele de cercetare speciale."

Ca organe de cercetare ale poliției judiciare funcționează lucrători specializați din Ministerul Internelor și Reformei Administrative, desemnați nominal de ministrul internelor și reformei administrative, cu avizul conform al procurorului general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție.

Organele de cercetare ale poliției judiciare își desfășoară activitatea sub autoritatea procurorului general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție.

Retragerea avizului conform al procurorului general de pe lângă Înalta Curte conduce la încetarea calității de lucrător în cadrul poliției judiciare.

Cercetarea penală se efectuează de organele de cercetare ale poliției judiciare, pentru orice infracțiune care nu este dată în mod obligatoriu în competența altor organe de cercetare penală.

Poliția judiciară este constituită din ofițeri și agenți de poliție, specializați în efectuarea activităților de constatare a infracțiunilor, de strângere a datelor în vederea începerii urmăririi penale și de cercetare penală.

Organele de cercetare ale poliției judiciare sunt organizate și funcționează în structura aparatului central al Ministerului Internelor și Reformei Administrative, în structura Inspectoratului General al Poliției Române, Inspectoratului General al Poliției de Frontieră și a unităților teritoriale ale acestora⁸.

Lucrătorii de poliție judiciară din structurile teritoriale își îndeplinesc atribuțiile, în mod nemijlocit, sub autoritatea și controlul prim-procurorilor parchetelor de pe lângă judecătorii și tribunale, corespunzător arondării acestora.

Procurorii generali ai parchetelor de pe lângă curțile de apel își exercită autoritatea și controlul nemijlocit asupra lucrătorilor de poliție judiciară din circumscripția curții de apel.

⁸ A se vedea Legea nr. 364/2004 privind organizarea și funcționarea poliției judiciare (Monitorul Oficial, partea I, nr. 869/23.09.2004)

Procurorul general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție își exercită autoritatea și controlul direct sau prin procurori desemnați asupra organelor de poliție judiciară din întregul teritoriu.

Art. 208 alin (1) c.p.p. menționează organele de cercetare speciale. Acestea sunt următoarele:

1. ofițerii anume desemnați de către comandanții unităților militare, pentru militarii în subordine . Cercetarea poate fi efectuată și personal de către comandanți;
2. ofițerii anume desemnați de către șefii comendurilor de garnizoană, pentru infracțiunile săvârșite de militari în afara unităților militare. Cercetarea poate fi efectuată și personal de șefii comendurilor de garnizoană.
3. Ofițerii anume desemnați de către comandanții centrelor militare, pentru infracțiunile de competența instanțelor militare, săvârșite de persoane civile în legătură cu obligațiile lor militare. Cercetarea poate fi efectuată și de către comandanții centrelor militare.
4. Ofițerii poliției de frontieră anume desemnați pentru infracțiunile de frontieră;
5. Căpitaniii porturilor pentru infracțiunile contra siguranței navigației pe apa și contra disciplinei și ordinii la bord, precum și pentru infracțiunile de serviciu sau în legătură cu serviciul, prevăzute în Codul Penal, săvârșite de personalul navigant al marinei civile, dacă fapta a pus sau ar fi putut pune în pericol siguranța navei sau a navigației.

Organele de cercetare specială prevăzute la punctele 1-3 efectuează în mod obligatoriu cercetarea penală.

Organele de cercetare penală joacă un rol determinant în descoperirea infracțiunilor, identificarea și cercetarea făptuitorilor .

Ele încep urmărirea penală, administrează probe în dovedirea vinovăției, efectuează acte procedurale (cercetarea la fața locului, reconstituirea).

Polițiștii care nu fac parte din organele de cercetare penală ale poliției judiciare au dreptul și obligația de a efectua acte de constatare a săvârșirii infracțiunilor, încunoștiintând despre acest aspect imediat, procurorul sau organele de cercetare ale poliției judiciare, înaintându-le totodată actele de constatare efectuate.

Se mai impune o precizare în legătură cu competența organelor de cercetare penală speciale.

Organele de cercetare speciale penale militare sunt singurele organe care au competență exclusivă în legătură cu efectuarea cercetării penale. Așa fiind, ofițerii poliției de frontieră și căpitaniii porturilor, deși sunt organe de cercetare penală speciale nu dispun de competența exclusivă de a efectua cercetarea penală. În aceste cazuri cercetarea penală poate fi efectuată și de către organele de cercetare ale poliției judiciare, (care sunt organe de cercetare penală de drept comun în raport cu organele de cercetare penală speciale).

§5. DIRECȚIA NAȚIONALĂ ANTICORUPȚIE. DIRECȚIA DE INVESTIGARE A INFRACTIUNILOR DE CRIMINALITATE ORGANIZATĂ ȘI TERORISM

1. DIRECȚIA NAȚIONALĂ ANTICORUPȚIE

Este reglementată prin Ordonanța de Urgență a Guvernului nr. 43/2002⁹, aprobată cu modificările și completările aduse prin Legea nr. 503/2002¹⁰.

Direcția Națională Anticorupție a luat ființă prin reorganizarea Parchetului Național Anticorupție.

Procurorul general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție conduce Direcția Națională Anticorupție prin intermediul procurorului șef al acestei direcții.

D.N.A este independentă în raport cu instanțele judecătorești și parchetele de pe lângă acestea, precum și cu celelalte autorități publice, având următoarele atribuții:

⁹ Publicată în Monitorul Oficial, partea I, nr. 244/11.04.2002;

¹⁰ Publicată în Monitorul Oficial, partea I, nr. 523/18.07.2002

- * Efectuarea urmăririi penale, în condițiile prevăzute de codul de procedură penală, de Legea nr. 78/2000 pentru prevenirea, descoperirea și sancționarea faptelor de corupție, pentru infracțiunile prevăzute de aceasta și sunt în competența D.N.A;
- * Conduce, supraveghează și coordonează actele de cercetare penală, efectuate din dispozițiile procurorului de către ofițerii de poliție judiciară aflați sub autoritatea exclusivă a procurorului șef al DNA;
- * Conduce supraveghează și controlează activitățile cu caracter tehnic ale urmăririi penale, efectuate de specialiști în domeniul economic, financiar, bancar, vamal, informatic, precum și în alte domenii, numiți în cadrul DNA;
- * Sesizează instanțele judecătorești pentru luarea măsurilor prevăzute de lege și pentru judecarea cauzelor privind infracțiunile prevăzute de Legea 78/2000, cu modificările ulterioare, infracțiuni care sunt în competența DNA;
- * Participă, prin procurorii săi, în condițiile legii, la ședințele de judecată;
- * Exerciță căile de atac împotriva hotărârilor judecătorești;
- * Studiază cauzele care generează fenomenul corupției și elaborează propuneri pentru perfecționarea legislației penale;
- * Elaborează raportul anual al activității DNA și prezintă acest raport către Consiliul Superior al Magistraturii și către ministrul justiției, nu mai târziu de luna februarie a anului următor. Ministrul justiției va prezenta Parlamentului României concluziile asupra raportului de activitate a DNA;
- * Constituie și actualizează baza de date în domeniul faptelor de corupție;
- * Exerciță alte atribuții prevăzute de lege.

2. ORGANIZAREA DNA

Direcția Națională Anticorupție este condusă de un procuror șef. Procurorul șef al DNA este asimilat prim-adjunctului procurorului general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție.

Procurorul șef al DNA este ajutat de doi procurori sefi adjuncți. Aceștia sunt asimilați adjunctului procurorului general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte.

DNA este organizată în secții conduse de procurori șefi secție, ajutați de procurori șefi adjunți secție.

În cadrul DNA se pot înființa servicii teritoriale, servicii, birouri și alte compartimente de activitate, prin ordin al procurorului șef al direcției.

Ofițerii și agenții de poliție judiciară își desfășoară activitatea în cadrul secțiilor, serviciilor sau al altor compartimente de activitate, fiind repartizați prin ordin al procurorului șef al DNA.

În cadrul DNA funcționează poliția judiciară a direcției aflată sub autoritatea exclusivă al procurorului șef al DNA.

Ofițerii și agenții de poliție judiciară își desfășoară activitatea sub directa conducere, supraveghere și control din partea procurorului DNA. Ei sunt detașați în interesul serviciului, pentru o perioadă de 6 ani, cu posibilitatea prelungirii detașării, dacă polițistul și-a exprimat acordul.

Funcția de magistrat procuror, ofițer de poliție judiciară sau de specialist în cadrul DNA este incompatibilă cu orice altă funcție publică sau privată, cu excepția funcțiilor didactice din învățământul superior.

3. COMPETENTA DNA

În competența DNA intră infracțiunile prevăzute de Legea nr. 78/2000 pentru prevenirea, descoperirea și sancționarea faptelor de corupție, cu modificările și completările ulterioare, săvârșite în una din următoarele condiții:

- a) dacă indiferent de calitatea persoanelor care le-au comis, au cauzat o pagubă materială mai mare decât echivalentul în lei a 200.000 euro, ori o perturbare deosebit de gravă a activității unei autorități publice, instituții publice ori oricărei alte persoane juridice, ori dacă valoarea sumei sau a bunului care formează obiectul infracțiunii de corupție este mai mare decât echivalentul în lei a 10.000 euro.;
- b) dacă, indiferent de valoarea pagubei materiale ori de gravitatea perturbării aduse unei autorități publice, instituții publice sau oricărei alte persoane juridice ori de valoarea sumei sau a bunului care formează obiectul infracțiunii de corupție, sunt comise de către: deputați, senatori, membrii ai guvernului, secretari de stat, ori subsecretari de stat și asimilați ai acestora, consilieri ai miniștrilor, judecătorii Înaltei Curți de Casație și Justiție și ai Curții Constituționale, ceilalți judecători și procurori, membrii ai Consiliului Superior al Magistraturii , președintele

Consiliului Legislativ și locțiitorul acestuia, avocatul poporului și adjuncții săi, consilierii prezidențiali și consilierii de stat din cadrul Administrației Prezidențiale, consilierii de stat ai primului-ministru, membrii și controlorii financiari ai Curții de Conturi și ai camerelor județene de conturi, guvernatorul, prim-viceguvernatorul și viceguvernatorul Băncii Naționale a României, președintele și vicepreședintele Consiliului Concurenței, ofițeri, amirali, generali și mareșali, ofițeri de poliție, președinții și vicepreședinții consiliilor județene, primarul general și viceprimarul municipiului București, primarii și viceprimarii sectoarelor minicipiului București, primarii și viceprimarii municipiilor, consilierii județeni, prefectii și subprefectii , conducătorii autorităților și instituțiilor publice centrale și locale și persoanele cu funcții de control din cadrul acestora, cu excepția conducătorilor autorităților și instituțiilor publice de la nivelul orașelor și comunelor și a persoanelor cu funcții de control din cadrul acestora ; avocații , comisarii Gărzii Financiare, personalul vamal, persoanele care dețin funcții de conducere de la director , inclusiv, în cadrul regiilor autonome de interes național, al companiilor și societăților naționale, al băncilor și societăților comerciale la care statul este acționar majoritar, al instituțiilor publice care au atribuții în procesul de privatizare și al unităților centrale financiar-bancare , persoanele prevăzute la art 8¹ din Legea nr. 78/2000, cu modificările și completările ulterioare, lichidatorii judiciari, executorii Autorității pentru valorificarea avtivelor statutului.

Infrațiunile împotriva intereselor financiare ale Comunităților Europene sunt de competența DNA.

Această direcție este competentă să efectueze urmarirea penală, dacă s-a cauzat o pagubă materială mai mare decât echivalentul în lei a 1.000.000 euro, in cazul infrațiunilor prevăzute de art. 215 alin (1),(2),(3) și (5) , art. 246,247,248,248¹, din codul penal, al infrațiunilor prevăzute de art. 175, 177 și 178-181 din Legea nr. 141/1997 privind codul vamal al României și din Legea nr. 241/2005 pentru prevenirea și combaterea evaziunii fiscale.

Urmărirea penală pentru infrațiunile prevăzute în ultimele două alineate se efectuează în mod obligatoriu, de către procurorii din cadrul DNA.

Dacă infracțiunile precizate au fost săvârșite de militari activi urmărirea penală se efectuează, în mod obligatoriu, de către procurori militari din cadrul DNA, indiferent de gradul militar deținut de persoanele fizice cercetate.

Infracțiunile prevăzute de Legea nr. 78/2000 care nu sunt de competența DNA sunt de competența parchetelor de pe lângă instanțele judecătorești.

4. DIRECȚIA DE INVESTIGARE A INFRACȚIUNILOR DE CRIMINALITATE ORGANIZATĂ ȘI TERORISM

Direcția de investigare a infracțiunilor de criminalitate și terorism a fost înființată prin Legea nr. 508/2004¹¹.

Ea reprezintă o structură specializată din cadrul Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție.

Direcția de investigații a infracțiunilor de criminalitate organizată și terorism (D.I.I.C.O.T.) este condusă de un procuror șef și este coordonată de procurorul general al Parchetului de pe lângă Î.C.C.J, având următoarele atribuții:

- * efectuează urmărirea penală pentru infracțiunile date în competența sa;
- * conduce, supraveghează și controlează actele de cercetare penală îndeplinite din dispoziția procurorului de către ofițerii și agenții de poliție judiciară aflați în coordonarea DIICOT;
- * studiază cauzele care generează săvârșirea infracțiunilor de criminalitate organizată, trafic de droguri, macrocriminalitate economico-financiară, criminalitate informatică și terorism, precum și condițiile care le favorizează, elaborând propuneri în vederea eliminării acestora și pentru perfecționarea legislației penale în domeniu;
- * constituie și actualizează baze de date vizând infracțiunile date în competența DIICOT;
- * îndeplinește și alte atribuțiuni prevăzute de lege.

6. ORGANIZAREA D.I. I.C.O.T

¹¹ Publicată în Monitorul Oficial, partea I, nr. 1098/23.11.2004, modificată prin OUG. Nr. 7/2005, Legea nr. 247/2005; OUG. Nr. 190/2005; OUG. Nr. 27/2006 și Legea nr. 356/2006

D.I.I.C.O.T este condusă de un procuror șef, ajutat de un procuror adjunct și este organizată pe servicii, conduse de procurori șefi, astfel:

- * Serviciul de combatere a criminalității organizate;
- * Serviciul de combatere a traficului de droguri;
- * Serviciul de combatere a macrocriminalității economico-financiare;
- * Serviciul de combatere a criminalității informatice;
- * Serviciul de combatere a infracțiunilor de terorism.

În cadrul serviciilor se organizează birouri, conduse de procurori șefi.

Legea nr. 508/2004, republicată, nominalizează un birou pentru studierea cauzelor care generează și a condițiilor care favorizează săvârșirea infracțiunilor de criminalitate organizată și terorism.

La nivelul parchetelor de pe lângă curțile de apel funcționează servicii ale DIICOT, iar la nivelul parchetelor de pe lângă tribunale funcționează birouri. Serviciile și birourile din teritoriu sunt conduse de procurori șefi.

Procurorul șef al biroului de la nivelul parchetului de pe lângă tribunal se subordonează procurorului șef al serviciului de la nivelul parchetului de pe lângă curtea de apel, iar acesta din urmă se subordonează la rândul său, procurorului șef al DIICOT.

Ministrul internelor și al reformei administrative, cu avizul favorabil al procurorului general al Parchetului de pe lângă ICCJ desemnează ofițerii și agenții de poliție judiciară care desfășoară activitatea sub coordonarea DIICOT.

Ofițerii și agenții de poliție judiciară astfel desemnați efectuează actele de cercetare penală dispuse de procurorii DIICOT.

Funcția de magistrat procuror în cadrul DIICOT este incompatibilă cu orice altă funcție publică sau privată, cu excepția funcțiilor didactice din învățământul superior.

7. COMPETENȚA DIICOT

De competența DIICOT sunt următoarele infracțiuni prevăzute în codul penal și în legi speciale, cu excepția celor date în competența DNA: art. 189 alin (4),(5) și (6) din c.p., art. 215 c.p., dacă s-a produs o pagubă mai mare decât echivalentul în lei a 500.000 euro, art. 279, art. 279¹, art. 280, art. 282, 284 c.p., infracțiuni contra siguranței statului prevăzute în titlul I din partea specială a c.p. și cele prevăzute în legi speciale, Legea 39/2003 privind prevenirea și combaterea criminalității organizate, Legea 678/2001 privind prevenirea și combaterea traficului de persoane, OUG. Nr. 105/2001 privind frontiera de stat a României, aprobată prin Legea nr. 243/2002, dacă

infracțiunile sunt săvârșite de persoane fizice care aparțin unor grupuri infracționale organizate, OUG.nr 112/2001 privind sancționarea unor fapte săvârșite în afara teritoriului țării de cetățenii români, aprobată prin Legea nr. 252/2002, dacă infracțiunile sunt săvârșite de persoane fizice aparținând unor grupări infracționale organizate, Legea nr. 141/1997 privind Codul Vamal al României, dacă infracțiunile sunt săvârșite de persoane fizice aparținând unor grupuri infracționale organizate, Legea nr. 656/2002 pentru prevenirea și sancționarea spălării banilor, Legea nr. 143/2000 privind prevenirea și combaterea traficului și consumului ilicit de droguri, Legea nr. 300/2002 privind regimul juridic al precursorilor folosiți la fabricarea ilicită de droguri, Legea nr. 2/1998 privind prelevarea și transplantul de țesuturi și organe umane, dacă infracțiunile sunt săvârșite de persoane care aparțin unor grupuri infracționale organizate, Legea nr. 111/1996 privind desfășurarea în siguranță a activităților nucleare, Legea nr. 535/2004 privind prevenirea și combaterea terorismului, Legea nr. 161/2003 privind unele măsuri pentru asigurarea transparenței în exercitarea demnității publice, - titlul III privitor la criminalitatea informatică, Legea nr. 365/2002 privind comerțul electronic, infracțiunile prevăzute de Legea nr. 241/2005 pentru prevenirea și combaterea evaziunii fiscale, dacă s-a produs o paguba mai mare decât echivalentul în lei a 500.000 euro, Legea nr. 297/2004 privind piața de capital și infracțiunile în domeniul proprietății intelectuale și industriale, dacă sunt săvârșite de persoane care aparțin unor grupuri infracționale organizate sau unor asociații ori grupări constituite în scopul săvârșirii de infracțiuni.

Dacă infracțiunile menționate anterior sunt săvârșite de militari activi cercetarea și urmărirea penală se efectuează de Parchetul Militar și sunt judecate în instanța militară competentă.

Legea se referă, de asemenea, la anumite condiții de comitere a infracțiunilor care atrag competența unității centrale a DIICOT:

- * Dacă prin activitatea lor au aptitudinea de a aduce atingere siguranței naționale a României;
- * Dacă activitatea infracțională s-a desfășurat ori s-a produs rezultatul în circumscripția a cel puțin doua curți de apel;
- * Dacă s-a cauzat un prejudiciu material mai mare decât echivalentul în lei a 1.000.000 euro;
- * Dacă există pericolul producerii sau dacă s-a cauzat o tulburare importantă a relațiilor sociale la nivelul colectivității.

Următoarele infracțiuni sunt de competența serviciilor teritoriale ale DIICOT:

- * Infrațiunile contra securității statului prevăzute în titlul I din partea specială a Codului penal;
- * Infrațiunile prevăzute de Legea nr. 535/2004;
- * Infrațiunile analizate inițial la competența acestei direcții, săvârșite de persoanele care aparțin unor grupuri infracționale organizate sau unor asociații sau grupări constituite în scopul săvârșirii de infracțiuni, dacă activitatea infracțională s-a desfășurat sau și-a produs rezultatul pe teritoriul mai multor județe din circumscripția aceleiași curți de apel ori s-a cauzat o pagubă mai mare decât echivalentul în lei a 500.000 euro. Toate celelalte infracțiuni precizate la competența DIICOT revin pentru efectuarea urmăririi penale birourilor teritoriale.

Urmărirea penală se efectuează în mod obligatoriu de procurorul specializat DIICOT pentru infracțiunile date de lege în competența acestei direcții.

Dacă infracțiunile sunt săvârșite asupra minorilor sau de către minori, urmărirea penală se efectuează de către procurori din cadrul DIICOT anume desemnați de către procurorul general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție.

În cadrul acestui capitol am încercat să analizăm organele judiciare penale: instanțele judecătorești, Ministerul Public, organele de cercetare penală. Am făcut unele referiri la corpul magistraților din România.

În mod inevitabil ne-am ocupat de cele două direcții din Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție: Direcția Națională Anticorupție (DNA) și Direcția de Investigare a Infracțiunilor de Criminalitate Organizată și Terorism.

Înființarea acestor direcții are menirea de a contracara, în mod eficient, activitatea cu caracter infracțional în domeniul corupției și a crimei organizate.

Cele două instituții – DNA și DIICOT- structuri integrate în cadrul Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție, și-au dovedit și își dovedesc eficiența, confirmând raționamentele avute în vedere la momentul înființării lor.

CAPITOLUL III. PĂRȚILE ÎN PROCESUL PENAL

Pe lângă subiecții oficiali - magistrați și organe de cercetare penală - în cadrul procesului penal participă și alte subiecte de drept, persoane fizice și persoane juridice, denumite în doctrină subiecți particulari principali.

Subiecții particulari principali poartă denumirea de părți în procesul penal.

Părțile în procesul penal sunt acele subiecte de drept, fie persoane juridice, fie persoane fizice, care au propriile interese în soluționarea cauzei penale.

Părțile în procesul penal sunt titulare de drepturi și obligații cu caracter procesual, care își au fundamentul în exercitarea acțiunii penale și eventual în exercitarea acțiunii civile, în cadrul procesului penal.

Dacă Codul de procedură civilă nu definește părțile din cadrul procesului civil, Codul de procedură penală nominalizează și definește fiecare parte din procesul penal.

Astfel, art. 23 din c.p.p. precizează: "persoana împotriva căreia s-a pus în mișcare acțiunea penală este parte în procesul penal și se numește inculpat".

Art. 24 din c.p.p. are următorul conținut :

"(1) Persoana care a suferit prin fapta penală o vătămare fizică, morală sau materială, dacă participă în procesul penal se numește parte vătămată.

(2) Persoana vătămată care solicită acțiunea civilă în cadrul procesului penal se numește parte civilă.

(3) Persoana chemată în procesul penal să răspundă potrivit legii civile, pentru pagubele provocate prin fapta învinuitului sau inculpatului, se numește parte responsabilă civilmente."

Din lectura celor două texte legale, anterior menționate, rezultă că în procesul penal avem următoarele părți: inculpatul, partea vătămată, partea civilă și partea responsabilă civilmente.

Aceste părți acționează astfel: inculpatul și partea vătămată în latura penală a procesului penal respectiv inculpatul, partea civilă și dacă este cazul partea responsabilă civilmente, în latura civilă a procesului penal.

§1. INCULPATUL

Subiectul de drept, persoană fizică sau persoană juridică, care a săvârșit o infracțiune poartă în dreptul procesual penal, trei denumiri distincte, în raport de momentul desfășurării procesului penal.

Făptuitor – este acea persoană față de care nu s-a început urmărirea penală și nici nu s-a pus în mișcare acțiunea penală, dar în raport cu care organele de urmărire penală desfășoară activități de verificare a sesizării și de strângere a probelor: acte premergătoare efectuate în vederea începerii urmăririi penale (art. 224 c.p.p.); acte încheiate de organele de constatare sau cele încheiate de comandanții de nave și aeronave, precum și de agenții de poliție de frontieră (art. 214 c.p.p., art. 215 c.p.p.); acte desfășurate de organul de urmărire penală în cazul săvârșirii unei infracțiuni flagrante (art. 465 c.p.p.).

Învinuit – este acea persoană față de care a fost începută urmărirea penală.

Art. 229 c.p.p. prevede : " Persoana față de care se efectuează urmărirea penală se numește învinuit cât timp nu a fost pusă în mișcare acțiunea penală împotriva sa . "

Nici făptuitorul nici învinuitul nu sunt părți în procesul penal. Totuși, învinuitul este subiect procesual : el are drepturi și obligații prevăzute de normele procesuale penale în vigoare.

Învinuitul poate fi arestat în cursul urmăririi penale pentru o perioadă de maxim 10 zile la propunerea motivată a procurorului, de către judecător (art. 146 c.p.p. raportat la art. 233 c.p.p.).

De asemenea, învinuitul poate fi arestat la instanța de judecată conform prevederilor art. 147 c.p.p.

De regulă, persoanele care au săvârșit o infracțiune și sunt cercetate penal au calitatea de învinuiți.

În literatura juridică de specialitate s-a exprimat opinia potrivit căreia s-ar impune renunțarea la calitatea de învinuit și au fost expuse argumente în favoarea acestei teze¹².

Inculpat – este acea persoană împotriva căreia s-a pus în mișcare acțiunea penală. Inculpatul este parte în procesul penal.

Calitatea de inculpat o poate avea atât persoana fizică cât și persoana juridică.

Inculpatul dispune de drepturi și are obligații bine determinate în cadrul procesului penal. El are aptitudinea de a propune administrarea de probe, poate formula diverse cereri, poate ridica excepții, are aptitudinea de a utiliza căile de atac, este obligat să se prezinte în fața organelor de urmărire penală, este obligat să accepte măsurile preventive luate împotriva sa, etc.

Reținem că învinuitul capătă calitatea de inculpat în momentul punerii în mișcare a acțiunii penale.

Punerea în mișcare a acțiunii penale se realizează:

- * Prin ordonanța procurorului de punere în mișcare a acțiunii penale;
- * Prin rechizitoriu, care constituie și actul de sesizare a instanței de judecată penale;
- * Prin declarația realizată oral de procuror cu ocazia extinderii procesului penal pentru alte fapte;

¹² Ion Neagu, *Tratat de procedură penală*, Editura Pro, București, 1997, pg. 103-106; Petre Buneci, *Drept procesual penal*, Editura Pinguin Book, București, 2004, pg. 69-70.

- * Prin încheierea instanței de judecată în cazul extinderii procesului penal pentru alte fapte, dacă procurorul nu participă la judecată;
- * La plângerea prealabilă a persoanei vătămate, dacă legea prevede că este necesară o astfel de plângere. Plângerea prealabilă se adresează organelor de cercetare penală sau procurorului.

Calitatea de inculpat încetează în momentul stingerii acțiunii penale, când inculpatul este condamnat sau, după caz, achitat.

DECLARAȚIILE ÎNVINUITULUI SAU ALE INCULPATULUI

Declarațiile învinuitului sau ale inculpatului reprezintă unul din mijloacele de probă prin care se relevă situația de fapt.

Ele pot servi la aflarea adevărului în procesul penal.

Învinuitul sau inculpatul au dreptul de a da declarații. Declarațiile date contribuie în mod efectiv la exercitarea dreptului la apărare de către învinuit sau inculpat.

Învinuitul sau inculpatul trebuie să fie ascultat de către organul judiciar penal.

În faza de urmărire penală învinuitul este ascultat cu ocazia începerii urmăririi penale (art. 70 alin 2 și alin 3), înainte de terminarea cercetării penale (art. 255 c.p.p.), cu ocazia prezentării materialului de către procuror (art. 257 c.p.p.).

Inculpatul este ascultat cu ocazia luării măsurii arestării preventive, a prelungirii acestei măsuri (art. 148 – 150 c.p.p., art. 159 c.p.p.) și cu ocazia prezentării materialului de urmărire penală (art. 250-254 c.p.p.).

În faza de judecată, inculpatul este ascultat (audiat) după citirea actului de sesizare al instanței de judecată (art. 323 c.p.p.), cu ocazia punerii în discuția părților și a procurorului a schimbării încadrării juridice (art. 334 c.p.p.), cu prilejul extinderii acțiunii penale (art. 335 alin 3 c.p.p.), cu ocazia acordării ultimului cuvânt al inculpatului (art. 341 c.p.p.) și cu prilejul audierii inculpatului în căile de atac ordinare apel și recurs (art. 377 c.p.p. și art 385¹³ din c.p.p.).

Când legea de procedură penală impune audierea învinuitului sau a inculpatului, iar organul judiciar penal omite să îi ia declarație, acest aspect poate determina nulitatea actelor procedurale efectuate, întrucât învinuitului sau inculpatului, după caz, i-a fost încălcat dreptul la apărare.

Procedura de ascultare include trei momente importante: momentul procedurii prealabile, momentul obținerii declarației și momentul punerii de întrebări relative la fapta săvârșită.

Astfel, învinuitul sau inculpatul, înainte de a fi ascultat este întrebat cu privire la nume, prenume, data , locul nașterii, cetățenie, studii, loc de muncă, etc.

Acestuia i se aduce la cunoștință fapta care formează obiectul cauzei, încadrarea juridică a faptei, dreptul de a nu da nici o declarație, punându-i-se în vedere că tot ce declară poate fi folosit împotriva sa.

Învinuitul sau inculpatul este ascultat separat, fiind lăsat să declare tot ce știe privitor la cauză.

După ce declarația a fost dată organul judiciar penal poate pune întrebări cu privire la fapta săvârșită și cu privire la învinuirea adusă.

Declarațiile date de învinuit sau inculpat sunt consemnate în scris. În fiecare declarație se va indica ora începerii și ora încheierii ascultării. Declarația se citește învinuitului sau inculpatului de către organul judiciar penal sau i se dă să o citească.

Ulterior, dacă este de acord cu conținutul declarației, cel audiat o semnează pe fiecare pagină și la sfârșit.

Declarația scrisă este semnată de organul de urmărire penală sau de președintele completului de judecată și de grefier.

Interpretul, de asemenea, semnează declarația dacă aceasta a fost luată prin intermediul său.

În cazul în care învinuitul sau inculpatul se află în imposibilitate de a se prezenta în vederea audierii, organul de urmărire penală sau instanța de judecată procedează la ascultarea acestuia la locul unde se află.

Valoarea probatorie a declarațiilor învinuitului sau ale inculpatului rezultă din faptul că ele pot servi la aflarea adevărului numai dacă se coroborează cu fapte și împrejurări ce rezultă din ansamblul probelor administrate în cauză.

De principiu, aceste declarații conservă o doză de subiectivitate, fiind relative. Ele nu dispun de o forță probantă dinainte stabilită, nemaifiind considerate "regine ale probelor".

În acest sens, considerăm că în ipoteza în care inculpatul a adoptat o poziție constantă de recunoaștere a faptei comise, atât în faza de urmărire penală cât și în faza de judecată, dar declarațiile sale nu se coroborează cu celelalte probe administrate în cauză, sau mai corect nu se coroborează cu nici una din celelalte probe , soluția adoptată de instanța de judecată trebuie să fie de achitare a inculpatului.

§2. PARTEA VĂTĂMATĂ

Art. 24 alin 1 din c.p.p. dispune: " Persoana care a suferit prin fapta penală o vătămare fizică, morală sau materială, dacă participă în procesul penal, se numește parte vătămată".

Organul de urmărire penală respectiv instanța de judecată sunt obligate să cheme persoana care a suferit vătămarea, ca urmare a săvârșirii infracțiunii, pentru a o asculta.

Persoanei vătămate i se aduce la cunoștință faptul că poate participa în proces ca parte vătămată, iar dacă a suferit prejudicii materiale sau un prejudiciu moral, i se comunică faptul că se poate constitui parte civilă.

Persoanei vătămate, prin săvârșirea infracțiunii i se atrage atenția că declarația de participare în proces ca parte vătămată sau de constituire ca parte civilă se poate face oricând în cursul urmăririi penale, iar în fața primei instanțe de judecată, până în momentul citirii actului de sesizare.

În aceste condiții se pune întrebarea dacă persoana vătămată dobândește sau nu, în mod automat, și calitatea de persoană vătămată.

Suntem de părere că persoana vătămată nu dobândește de drept, automat, calitatea de parte vătămată. Tocmai din acest motiv organul judiciar penal trebuie să-i pună în vedere că poate participa în procesul penal, în calitate de parte vătămată.

Aceasta, cu atât mai mult cu cât persoana vătămată care nu participă în procesul penal în calitate de parte vătămată poate fi audiată ca martor.

Participarea în procesul penal a părții vătămate constituie un drept procesual cu caracter stric personal.

O situație deosebită se întâlnește în cazul infracțiunilor pentru care punerea în mișcare a acțiunii penale se realizează numai la plângerea prealabilă a persoanei vătămate.

Așa fiind, art. 279 c.p.p. indică în mod expres, necesitatea existenței unei manifestări de voință exprimată de persoana vătămată în scopul declașării procesului penal.

Fiind o acțiune public-privată, în lipsa unei astfel de manifestări exprese a persoanei vătămate nu se declașează procesul penal.

Dacă procesul penal a fost deja declanșat acțiunea penală nu se mai poate exercita, în cazul în care partea vătămată își retrage plângerea prealabilă sau când partea vătămată se împacă cu inculpatul.

În cazul infracțiunilor pentru care punerea în mișcare a acțiunii penale se face la plângere prealabilă a persoanei vătămate apreciem că în momentul depunerii plângerii prelabile la organul de cercetare penală sau la procuror

ori chiar la un organ necompetent - obligat să o trimită procurorului-persoana vătămată dobândește calitatea de parte vătămată.

Manifestarea de voință exprimată în sensul declașării procesului penal, implică și dobândirea calității de parte vătămată de către persoana vătămată prin fapta penală.

Există posibilitatea ca partea vătămată să fie reprezentată în procesul penal de un mandatar sau procurator, în temeiul reprezentării convenționale.

De asemenea, în anumite situații, partea vătămată este reprezentată de către reprezentantul său legal. Este vorba desigur, de reprezentarea legală¹³.

MODALITĂȚI SPECIALE DE ASCULTARE A PĂRȚII VĂTĂMATE

În cazul în care poate fi periclitată viața, integritatea corporală sau libertatea părții vătămate ori a rudelor apropiate ale acesteia, procurorul sau instanța de judecată poate încuviința ca aceasta să fie ascultă fără a fi prezentă fizic la locul unde se află organul judiciar penal, prin intermediul mijloacelor tehnice.

Partea vătămată poate fi ascultată prin intermediul unei rețele video și audio.

Declarațiile sunt înregistrate prin mijloace tehnice și se redau în formă scrisă. Suportul pe care s-a înregistrat declarația părții vătămate în original, sigilat cu sigiliul parchetului sau al instanței de judecată, se păstrează la sediul respectivului organ judiciar.

Organul judiciar penal – procuror sau instanță de judecată- poate dispune și protejarea deplasărilor părții vătămate în sensul supravegherii domiciliului sau reședinței acesteia și a însoțirii părții vătămate la sediul organului judiciar penal și respectiv la domiciliu.

Protejarea se realizează, în materialitatea sa, de organele poliției.

§3. PARTEA CIVILĂ

Art. 24 alin 2 c.p.p. prevede următoarele : " persoana vătămată care exercită acțiunea civilă în cadrul procesului penal se numește parte civilă".

Organul de urmărire penală sau instanța de judecată au obligația să cheme în vedere ascultării persoana care a suferit o vătămare prin infracțiune.

¹³ A se vedea capitolul I al lucrării "Chestiuni preliminare"

Înainte de a fi ascultată, persoanei vătămate i se pune în vedere că are aptitudinea de a participa în proces prin constituirea de parte civilă în cazul în care a suferit un prejudiciu de ordin material sau moral, după caz.

Persoanei vătămate i se pune în vedere , de asemenea, că se poate constitui parte civilă în tot cursul urmăririi penale, iar în fața instanței de judecată, până la citirea actului de sesizare.

Prin constituirea de parte civilă se alătură acțiunii penale în cadrul procesului penal.

În cadrul procesului penal, acțiunea civilă are ca obiect tragerea la răspundere civilă a inculpatului și, eventual, a părții responsabile civilmente.

Persoana vătămată prin infracțiune se poate constitui parte civilă păstrând totodată și calitatea de parte vătămată în procesul penal.

Acțiunea civilă este guvernată de principiul disponibilității, ca atare persoana vătămată are dreptul să o promoveze (prin constituirea de parte civilă) precum și dreptul de a renunța la acțiune (renunțarea la calitatea de parte civilă).

Cu privire la modalitățile speciale de ascultare a părții civile acestea sunt identice cu modalitățile de ascultare a părții vătămate.

Reținem că ascultarea părții civile ca de altfel și a părții vătămate, se realizează în același mod în care se procedează la ascultarea învinuitului sau inculpatului.

Partea civilă are dreptul de a propune administrarea de material probator în dovedirea pretențiilor de natură materială și a cuantumului acestora, are dreptul de a exercita căile de atac prevăzute de lege.

Partea civilă poate fi reprezentată în procesul penal în același mod în care poate fi reprezentată și partea vătămată.

În legătură cu disponibilitatea acțiunii civile o precizare se mai impune: în art. 17 c.p.p. legiuitorul a menționat cazurile în care acțiunea civilă se pornește și se exercită din oficiu:

- * Când persoana fizică vătămată este o persoană fără capacitate de exercițiu - minor sub 14 ani sau alienat ori debil mintal pus sub interdicție prin hotărâre judecătorească;
- * Când persoana fizică vătămată prin fapta penală dispune de o capacitate restrânsă de exercițiu. Este vorba de minorii care au vârsta cuprinsă între 14 și 18 ani.

Persoanele fizice lipsite de capacitate de exercițiu sau cu capacitate de exercițiu restrânsă beneficiază de o reprezentare legală.

Pentru persoanele fizice lipsite de capacitate de exercițiu actele juridice, inclusiv cele cu caracter procesual pot fi îndeplinite de reprezentanții săi legali.

Pentru persoanele fizice cu capacitate de exercițiu restrânsă trebuie să reținem că acestea au aptitudinea de a încheia acte juridice, inclusiv de a se manifesta prin acte procesuale , dar numai cu încuviințarea reprezentantului său legal.

Legea instituie obligativitatea pentru instanța de judecată de a se pronunța din oficiu asupra reparării pagubei, de natură materială sau morală, chiar dacă persoana vătămată nu este constituită parte civilă în procesul penal.

De asemenea, art. 348 c.p.p. dispune că instanța , chiar dacă nu există constituită parte civilă, se pronunță asupra reparării prejudiciului material și moral în cazurile prevăzute de art. 17 c.p.p. iar în celelalte cazuri numai cu privire la : restituirea totală sau parțială a unui înscris și pentru restabilirea situației anterioare săvârșirii infracțiunii.

În aceste trei situații instanța de judecată penală este obligată să se pronunțe din oficiu, chiar dacă persoana vătămată nu s-a constituit parte civilă, deși aceasta nu face parte din categoria persoanelor fizice expres prevăzute de art. 17 c.p.p., adică este o persoană fizică cu capacitate de exercițiu deplină sau de o persoană juridică.

Situațiile prevăzute de art. 17 c.p.p. și respectiv de art. 348 c.p.p. constituie excepții de la regula disponibilității acțiunii civile exercitate în procesul penal.

§ 4. PARTEA RESPONSABILĂ CIVILMENTE

Art. 24 alin 3 c.p.p. prevede următoarele : " persoana chemată în procesul penal să răspundă, potrivit legii civile, pentru pagubele provocate prin fapta învinuitului sau inculpatului se numește parte responsabilă civilmente".

Partea responsabilă civilmente este parte în procesul penal pentru a se proteja persoana care a suferit un prejudiciu, material sau moral, împotriva eventualei insolvențabilități a autorului faptei penale.

Calitatea procesuală de parte responsabilă civilmente implică instituirea răspunderii civile a unei alte persoane decât autorul faptei ilicite generatoare de prejudicii.

Din punct de vedere procedural reținem că declarațiile părții responsabile civilmente făcute în cursul procesului penal au aptitudinea de a servi la aflarea adevărului, în măsura în care acestea se coroborează cu situația de fapt rezultată din ansamblul materialului probator administrat în cauză.

Organul judiciar penal, fie organul de urmărire penală, fie instanța de judecată, este obligat să cheme în vedere ascultării, partea responsabilă civilmente.

Ascultarea părții responsabile civilmente se realizează, în general, după tipicul ascultării învinuitului sau a inculpatului, bineînțeles, cu anumite particularități.

Introducerea în procesul penal a persoanei responsabile civilmente poate avea loc, la cerere sau din oficiu, atât în faza de urmărire penală cât și în fața instanței de judecată până la citirea actului de sesizare.

Persoana responsabilă civilmente poate interveni în procesul penal până la finalizarea cercetării judecătorești la prima instanță de judecată, luând procedura din stadiul în care se afla în momentul intervenției.

Legea recunoaște părții responsabile civilmente toate drepturile subiective cu caracter material și procesual prevăzute pentru inculpat.

În categoria juridică procesuală de "parte responsabilă civilmente" sunt incluse subiectele de drept care răspund în baza art. 1000 c.civ. acestea sunt considerate persoanele responsabile civilmente de tip tradițional, clasic.

Totodată, literatura juridică procesual penală consideră că au calitatea de parte responsabilă civilmente și subiectele de drept chemate să răspundă civil pentru fapta altuia, menționate în Legea nr. 22/196 (astfel cum a fost modificată prin Legea nr. 54/1994) privind angajarea gestionarilor.

PERSOANELE RESPONSABILILE CIVILMENTE DE TIP TRADIȚIONAL, MENȚIONATE ÎN DISPOZIȚIILE ART. 1000 DIN CODUL CIVIL ROMÂN

Potrivit art. 1000 alin 1 din c.civ. : " suntem de asemenea responsabili de prejudiciul cauzat prin fapta persoanelor pentru care suntem obligați a răspunde sau de lucrurile care sunt în paza noastră." În alineatele următoare din articolul menționat sunt stabilite anumite cazuri limitative, în care un subiect de drept este ținut să răspundă pentru prejudiciul generat de o altă persoană.

Răspunderea civilă delictuală operează în mod excepțional, limitativ și în temeiul exclusiv al legii.

A) În primul rând legiuitorul reglementează răspunderea părinților pentru faptele copiilor minori care se fundamentează pe o prezumție de culpabilitate a părinților în modul de creștere și educare a copiilor.

Această prezumție poate fi răsturnată dacă părinții dovedesc că au fost în imposibilitatea obiectivă de a împiedica faptul prejudiciabil. În lipsa

unei asemenea probațiuni părinții vor răspunde în solidar, pentru pagubele cauzate de copiii lor.

Pentru angajarea acestei forme de răspundere civilă delictuală indirectă trebuie să fie îndeplinită, în mod cumulativ, două condiții:

- * Copilul să fie minor;
- * Copilul să aibă locuința la părinții săi.

Referitor la prima condiție, prevederile art. 1000 alin 2 c.civ. se aplică doar dacă copiii la data săvârșirii faptei erau minori. Răspunderea părinților este angajată indiferent dacă minorul este lipsit de capacitate de exercițiu (până la 14 ani) sau dacă minorul dispune de capacitate de exercițiu restrânsă (între 14-18 ani).

Referitor la a doua condiție, în literatura juridică civilă au fost date multiple interpretări, datorită faptului că nu întotdeauna locuința minorului coincide cu domiciliul său legal.

Art. 100 alin 1 din codul familiei prevede că minorul locuiește cu părinții săi, iar art. 14 alin 1 din decretul nr. 31/1954 privitor la persoanele fizice și la persoanele juridice dispune: "domiciliul minorului este la părinții săi sau la acela dintre părinți la care locuiește în mod statornic".

E totuși posibil ca minorul să aibă locuința la o terță persoană, deși domiciliul său legal rămâne, pe mai departe, la părinții săi.

Dacă domiciliul minorului nu coincide cu locuința sa legală, în cazul răspunderii civile delictuale a părinților se va avea în vedere locuința nu domiciliu.

B) A doua situație de răspundere civilă delictuală indirectă pentru fapta altei persoane este răspunderea comitenților pentru faptele prepușilor în funcțiile ce li s-au încuviințat.

Această formă de răspundere civilă delictuală indirectă, pentru fapta altei persoane, este reglementată în dispozițiile art. 1000 alin 3 c.civ.

Literatura juridică civilă și jurisprudența au "definit" noțiunile de comitent și prepus.

Elementul central, fundamental în definirea calităților de comitent și de prepus îl constituie raportul de prepușenie (de subordonare) care trebuie să existe între cele două persoane, raport în virtutea căruia o persoană (comitentul) încedințează altei persoane (prepusul) anumite atribuții care trebuie să le exercite în limitele funcției, a însărcinării dată de comitent.

Comitentul are dreptul de a îndruma și obligația de a supraveghea și controla activitatea prepusului.

Raportul de prepușenie rezultă, de principiu, dintr-un contract de muncă încheiat între comitent (angajator) și prepus (angajat).

Există și alte raporturi de prepușenie care nu izvorăsc din contractul de muncă. Astfel, de exemplu, poate exista un raport de prepușenie între școală și elev sau între părinte și copilul său.

Raportul de prepușenie se stabilește în funcție de faptul existenței unei încredințări a unei funcții de către o persoană către altă persoană, fapt ce creează raportul de subordonare a prepusului față de comitent.

Fundamentarea răspunderii comitentului are în vedere, în principal, trei teze:

- întemeierea răspunderii comitenților pe ideea unei prezumții absolute de culpă. Aceasta întrucât comitenții nu au înlăturat posibilitatea producerii de către prepus a faptei ilicite generatoare de prejudicii. Principalul neajuns al acestei teorii constă în imposibilitatea explicării admisibilității unei acțiuni în regres formulată de comitent în contradictoriu cu prepusul său, în vederea recuperării despăgubirilor plătite victimei;

- întemeierea răspunderii comitenților pe ideea de risc. Întrucât comitentul beneficiază în mod direct de rezultatele activității prepusului, trebuie să suporte, în mod firesc, și eventualele pagube generate de prepusul său terțelor persoane cu ocazia exercitării funcțiilor încredințate. Și această teorie în formele sale -risc de activitate și risc de profit- nu explică aptitudinea comitentului de a se întoarce împotriva prepusului, prin acțiune în regres, prepus care până la urmă, este singurul care trebuie să răspundă;

- fundamentarea răspunderii comitenților pe ideea de garanție față de victima prejudiciului este îmbrățișată de majoritatea doctrinarilor și este larg acceptată de jurisprudență.

Ideea de garanție justifică atât dreptul victimei de a se îndrepta împotriva comitentului pentru a fi despăgubită, cât și dreptul comitentului de a se întoarce cu acțiune în regres împotriva prepusului, în vederea recuperării despăgubirilor achitate victimei.

Reținem că în legătură cu fundamentarea răspunderii comitenților pe ideea de garanție, în doctrina juridică civilă s-au conturat două concepții : concepția garanției obiective și concepția garanției subiective.

Aceasta din urmă este acceptată, în ultimul timp, ca temei al răspunderii civile delictuale a comitenților pentru faptele prepușilor.

Condițiile generale ale răspunderii comitenților sunt identice cu cele necesare pentru angajarea răspunderii pentru fapta proprie. Ele trebuie să fie întrunite cumulativ în persoana prepusului : fapta ilicită generatoare de prejudicii, prejudiciul, raportul de cauzalitate dintre fapta ilicită și prejudiciu și culpa (vinovăția) prepusului.

Condițiile speciale ale răspunderii comitenților sunt, existența raportului de prepușenie și prepusul să săvârșească fapta în funcțiile încredințate.

Reglementarea răspunderii comitentului întemeiată pe ideea de garanție acordată terțelor persoane oferă posibilitatea victimei de a urmări pentru recuperarea pagubei provocate, fie pe comitent, fie pe prepus, fie pe comitent și prepus deodată sau succesiv.

Deși răspunderea comitentului este fundamentată pe ideea de garanție acordată de comitent terțului prejudiciat, comitentul nu este asimilat fidejursorului.

Comitentul nu poate invoca în raport cu victima beneficiul de diviziune și nici beneficiul de discuțiune. Comitentul răspunde în mod similar cu prepusul, iar victima se poate îndrepta direct împotriva comitentului deși prepusul este solvabil.

Comitentul nu poate invoca beneficiul de discuțiune solicitând victimei să se îndrepte mai întâi împotriva prepusului și numai dacă prepusul este insolubil să-i solicite lui acoperirea prejudiciului.

Răspunderea comitenților și prepușilor este o răspundere solidară, întemeiată pe dispozițiile art. 1003 c.civ., potrivit căreia : " când delictul sau cvasi-delictul este imputabil mai multor persoane , aceste persoane sunt ținute solidar pentru despăgubire".

În raporturile dintre comitent și prepus, comitentul își poate recupera integral despăgubirea plătită victimei, pe calea unei acțiuni dedrept civil – acțiunea în regres.

C) A treia situație de răspundere civilă indirectă, pentru fapta altei persoane, este prevăzută de art. 1000 alin 4 c.civ. și se referă la răspunderea instituțiilor pentru faptele elevilor și meșteșugarilor pentru faptele ucenicilor.

Răspunderea profesorilor, învățătorilor și meșteșugarilor se întemeiază pe o prezumție de culpă a acestora pentru neîndeplinirea în mod corespunzător a obligației de supraveghere a elevilor și ucenicilor.

Prezumția de culpă instituită este relativă și în consecință, poate fi combătută de profesor, învățător sau meșteșugar dacă probează că nu a putut împiedica faptul prejudiciabil.

Condițiile generale ale acestei forme de răspundere pentru fapta altei persoane sunt identice cu condițiile generale ale răspunderii civile delictuale pentru fapta proprie: fapta ilicită generatoare de prejudiciu, prejudiciu, raportul de cauzalitate între fapta ilicită și prejudiciul și culpa (vinovăția).

Condițiile speciale sunt următoarele:

- * Autorul faptei ilicite generatoare de prejudicii să aibă calitatea de elev sau ucenic și să fie minor;
- * Fapta ilicită generatoare de prejudicii să fi fost săvârșită în timpul cât elevul sau ucenicul se afla sub supravegherea profesorului, învățătorului sau meșteșugarului.

Dacă condițiile sunt îndeplinite, victima are dreptul să acționeze în judecată fie pe profesor, învățător sau meșteșugar, fie pe elev sau ucenic, în vederea recuperării prejudiciului.

Dacă profesorul, învățătorul sau meșteșugarul a despăgubit victima pentru prejudiciul generat prin fapta elevului sau a ucenicului, se poate îndrepta cu acțiune în regres, fie împotriva elevului sau ucenicului, fie împotriva părinților acestuia.

În măsura în care profesorul, învățătorul sau meșteșugatrul este exonerat de răspundere, victima se poate îndrepta împotriva elevului sau ucenicului sau împotriva părinților acestuia.

În acest caz, răspunderea părinților are un caracter subsidiar¹⁴.

PERSOANELE RESPONSABILE CIVILEMENE MENȚIONATE ÎN LEGEA NR. 22/1969

Legea nr. 22/1969 privind angajarea gestionarilor a fost modificată prin Legea nr. 54/1994. În acest act normativ sunt instituite cazuri speciale de răspundere civilă delictuală pentru fapta altei persoane.

Sintetic, aceste cazuri se referă la următoarele categorii de persoane:

- persoanele care îndeplinesc funcții de conducere, precum și orice alte persoane care s-au făcut vinovate de angajarea, trecerea sau menținerea în funcție a unui gestionar fără respectarea condițiilor legale de vârstă, studii și stagiu și a dispozițiilor referitoare la antecedentele penale ale acestuia (art. 28 și art. 30 din Legea nr. 22/1969);
- persoanele cu privire la care s-a constatat printr-o hotărâre judecătorească că au dobândit de la un gestionar bunuri sustrase de acesta din avutul public și că le-au dobândit în afara obligațiilor de serviciu ale gestionarului, cunoscând că

¹⁴Pentru tratarea detaliată a subiectului răspunderii civile delictuale a se vedea : C. Stătescu. Răspunderea civilă delictuală pentru faptele altei persoane, București, 1984, C. Stătescu. C. Bîrsan, Tratat de drept civil. Teoria generală a obligațiilor , 1981, M. Eliescu, Răspunderea civilă delictuală, București, 1972. Pentru tratarea monografică a răspunderii delictuale a comitenților pentru faptele prepușilor, a se vedea : V.S.Curpăn, Răspunderea civilă delictuală a comitenților pentru faptele prepușilor, Bacau, 1999

acesta gestionează astfel de bunuri (art. 34 din Legea nr. 22/1969);

- persoanele care au constituit garanție pentru gestionar (art. 10 și următoarele din Legea nr. 22/1969).

Garantul răspunde în solidar cu gestionarul pentru pagubele cauzate de acesta în gestiunea unității: fiind o explicație a contractului de fidejusiune, garantul are o răspundere subsidiară, cu caracter accesoriu. El poate invoca beneficiul de discuțiune.

Garantul poate fi obligat în solidar cu inculpatul gestionar la plata prejudiciului material efectiv produs dar și la plata dobânzilor, acestea constituind o parte componentă a pagubei, în ipoteza în care suma garantată este mai mare decât paguba efectiv generată prin infracțiune, fără a se putea depăși cuantumul sumei garantate.

De asemenea, garanții nu vor putea fi obligați la plata prejudiciilor produse în gestiune până la data încheierii contractului de garanție.

Dacă paguba generată direct prin săvârșirea infracțiunii depășește limita sumei garantate, garantul nu poate fi obligat la plata dobânzilor. Totodată garanții nu pot fi obligați la plata cheltuielilor judiciare în cadrul procesului penal.

✱

✱

✱

✱

Considerăm că se impune punctarea câtorva chestiuni relative la partea responsabilă civilmente, conform art. 16 c.p.p.

În partea introductivă a acestui paragraf am antamat dispozițiile legale menționate. Urmează să facem doar unele succinte precizări.

Astfel, dacă partea responsabilă civilmente este introdusă în procesul penal după citirea actului de sesizare și dacă aceasta a ridicat obiecțiuni, partea responsabilă civilmente nu mai poate fi obligată la despăgubiri în solidar cu inculpatul, valorificarea pretențiilor în raport cu partea

responsabilă civilmente se poate realiza în mod separat prin introducerea unei acțiuni în despăgubiri la instanța de judecată civilă.

Partea responsabilă civilmente poate fi introdusă la cererea celor interesați sau din oficiu ori poate interveni în procesul penal din proprie inițiativă.

Practic partea civilă poate solicita introducerea părții responsabile civilmente în procesul penal datorită faptului că aceasta prezintă un grad de solvabilitate mai ridicat față de inculpat.

Instanța de judecată poate dispune introducerea în procesul penal a părții responsabile civilmente ex officio, pentru repararea daunelor pricinuite unor persoane fizice fără capacitate de exercițiu sau cu capacitate de exercițiu restrânsă.

Există și posibilitatea ca partea responsabilă civilmente să intervină din proprie inițiativă în procesul penal dacă aceasta își manifestă interesul în acest sens.

În acest caz, părții responsabile civilmente îi sunt opozabile toate actele procesuale și procedurale efectuate până în momentul intervenției sale.

Din acest motiv legea procesual penală prevede că : " ... poate interveni... luând procedura din stadiul în care se află în momentul intervenției " (evident textul se referă la partea responsabilă civilmente).

Concluzia cu caracter general și de însemnătate practică deosebită este aceea conform căreia instanța de judecată nu poate introduce din oficiu, ca parte responsabilă civilmente, pe comitentul inculpatului când partea civilă dispune de capacitate de exercițiu deplină.

CAPITOLUL IV: APĂRĂTORUL

Legea fundamentală, Constituția României, consacră dreptul la apărare care este garantat în tot cursul procesului penal.

Art. 6 c.p.p. – Garantarea dreptului la apărare- prevede:

" (1) dreptul la apărare este garantat învinuitului, inculpatului și celorlalte părți, în tot cursul procesului penal.

(2) în cursul procesului penal, organele judiciare sunt obligate să asigure părților deplina exercitare a drepturilor procesuale în condițiile prevăzute de lege și să administreze probele necesare în apărare.

(3) organele judiciare au obligația să-l încunoștiințeze , de îndată și mai înainte de a-l audia, pe învinuit sau inculpat despre fapta pentru care este cercetat, încadrarea juridică a acesteia și să-i asigure posibilitatea pregătirii și exercitării apărării.

(4) orice parte are dreptul să fie asistată de apărător în tot cursul procesului penal".

Garantarea dreptului la apărare reprezintă unul dintre principiile fundamentale ale procesului penal român.

Acest principiu fundamental are un conținut complex, care include și dreptul de a fi apărat de o persoană specializată în științele juridice.

Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat¹⁵ prevede în art. 2 alin 4 : " orice persoană are dreptul să își aleagă în mod liber avocatul".

Profesia de avocat este independentă cu organizare și funcționare autonome și se exercită numai de avocații înscriși în tabloul baroului din care fac parte.

Baroul reprezintă o parte componentă a Uniunii Naționale a Barourilor din România.

Art. 3 din legea sus citată menționează modalitățile prin care se realizează activitatea avocațială, respectiv:

- consultații și cereri cu caracter juridic,
- asistență și reprezentare juridică în fața instanțelor judecătorești, a organelor de urmărire penală sau a altor autorități publice,
- redactarea de acte juridice, atestarea identității părților, a conținutului și a datei actelor prezentate spre autentificare și altele.

Poate fi membru al unui barou din România persoana fizică care îndeplinește cumulativ următoarele condiții:

Republicată. S-a avut în vedere textul, în vigoare, începând cu data de 11.07.2006¹⁵

- este cetățean român și are exercițiul drepturilor civile și politice;
- este licențiat al unei facultăți de drept sau este doctor în drept;
- nu se găsește în vreunul din cazurile de nedemnitate prevăzute de lege;
- este apt din punct de vedere medical, pentru exercitarea profesiei (art. 11 din Legea nr. 51/1995, republicată).

Desigur, analiza apărătorului în cadrul acestei monografii se circumscrie rolului pe care acesta îl joacă în cadrul procesului penal.

În cadrul procesului penal activitatea desfășurată de avocat se manifestă prin intermediul asistenței juridice și a reprezentării.

Asistența juridică presupune sprijinul acordat părților din procesul penal de către avocați. Acest sprijin se materializează sub forma: sfaturilor, lămuririlor, consilierii și a intervenției directe a acestor specialiști în științe juridice.

În cadrul asistenței juridice avocatul (apărătorul) pune concluzii în prezența părții ale cărei interese le apără în cadrul procesului penal.

Asistența juridică poate fi facultativă și obligatorie.

Cu privire la asistența juridică facultativă, art. 171 alin 1 c.p.p. prevede că : " învinuitul sau inculpatul are dreptul să fie asistat de apărător în tot cursul urmăririi penale și a judecării, iar organele judiciare sunt obligate să-i aducă la cunoștință acest drept":

În vederea asigurării asistenței juridice facultative partea din procesul penal își va alege un avocat în vederea acordării acestei asistențe. Între avocat și partea din procesul penal se va încheia un contract de asistență juridică.

În practica judiciară s-a statuat că în cazul în care una din părțile din procesul penal are apărător ales, iar acesta nu este prezent, instanța de judecată nu va proceda la soluționarea cauzei penale, deși asistența juridică a fost realizată în mod efectiv, de un alt avocat desemnat din oficiu, în calitate de aparator al părții respective¹⁶.

Referitor la asistența juridică obligatorie, art. 171 alin 2 c.p.p. nominalizează cazurile în care aceasta se impune:

- când învinuitul sau inculpatul este minor;
- când învinuitul sau inculpatul este internat într-un centru de reeducare sau într-un institut medical educativ;

¹⁶ Tribunalul mun. București, secția I penală, decizia nr. 712/1991, analizată de V. Papadopol în Culegere de practică judiciară penală pe anul 1991, Casa de Editură și Presă Sansa srl, București, 1992, pg. 23-25

- când învinuitul sau inculpatul este reținut sau arestat, chiar în altă cauză;
- când în raport cu învinuitul sau inculpatul a fost dispusă măsura de siguranță a internării medicale sau obligarea la tratament medical, chiar în altă cauză;
- când organul de urmărire penală sau instanța de judecată apreciază că învinuitul sau inculpatul nu și-ar putea face singur apărarea.

Aceste cazuri de asistență juridică obligatorie se aplică atât în faza de urmărire penală cât și în faza de judecată.

Alin. 3 al art. 171 c.p.p. prevede un caz în care asistența juridică este obligatorie în faza de judecată: atunci când pentru infracțiunea săvârșită legea prevede pedeapsa detențiunii pe viață sau pedeapsa închisorii de 5 ani sau mai mare.

Noi nu vom analiza în detaliu cazurile în care , în procesul penal, asistența juridică este obligatorie¹⁷.

REPREZENTAREA PĂRȚILOR DIN PROCESUL PENAL DE CĂTRE AVOCAȚI

Despre reprezentare am discutat în capitolul I al acestei monografii.

Așa fiind ne vom contura exclusiv asupra reprezentării părților de apărători în cadrul procesului penal. Reținem că această formă de reprezentare este în esență, o reprezentare judiciară cu caracter convențional.

Reprezentantul avocat, așa cum am mai avut ocazia să subliniem, are posibilitatea de a pleda în cauza penală în favoarea părții pe care o reprezintă

Art. 174 c.p.p. prevede că: " învinuitul și inculpatul precum și celelalte părți pot fi reprezentați , cu excepția cazurilor în care prezența învinuitului sau inculpatului este obligatorie". Această reprezentare judiciară cu caracter convențional se referă exclusiv la faza de judecată.

Dacă instanța de judecată apreciază ca fiind necesară prezența învinuitului sau inculpatului, chiar atunci când legea admite reprezentarea acestora, va dispune aducerea acestora la judecată.

¹⁷ Pentru analiza amănunțită a cazurilor a se vedea cursurile și tratatele celebrilor doctrinari, publicate în România, în materia dreptului procesual penal

DREPTURILE ȘI OBLIGAȚIILE APĂRĂTORULUI

Apărătorul învinuitului sau inculpatului are dreptul – în faza de urmărire penală- să asiste la efectuarea oricărui act de urmărire penală care implică audierea sau prezența învinuitului sau inculpatului căruia îi asigura apărarea. El poate formula cereri sau depune memorii.

Dacă apărătorul lipsește și a fost încunoștințat, organul judiciar are posibilitatea, prerogativa de a efectua actul de urmărire penală.

Despre încunoștințarea avocatului organul de urmărire penală va încheia un proces – verbal.

Dacă însă asistența juridică a învinuitului sau inculpatului este obligatorie, organul de urmărire penală va asigura prezența apărătorului la ascultarea acestuia.

Persoana fizică reținută sau arestată are dreptul să ia contact cu apărătorul său, în condiții de confidențialitate.

În faza de judecată, apărătorul are dreptul să –l asiste pe inculpat, să exercite toate drepturile cu caracter procesual ale acestuia și să ia contact cu inculpatul când acesta este arestat.

Fie că este ales sau desemnat din oficiu avocatul este obligat să asigure asistența juridică a învinuitului sau inculpatului, după caz.

CONCLUZII

În cadrul acestei monografii dedicată analizei "participanților în procesul penal român" am încercat să reliefăm aspectele esențiale referitoare la : organele judiciare penale, părțile din procesul penal și apărătorul sau mai corect spus poziția apărătorului în cadrul procesului penal.

Pe parcursul redactării acestei monografii am conștientizat necesitatea abordării unei alte instituții fundamentale pentru întregul drept procesual penal : instituția acțiunilor - penală și civilă - în cadrul procesului penal.

Aceasta întrucât participanții în procesul penal, care au fost analizați din punct de vedere static, se manifestă în concret, în cadrul celor două tipuri de acțiuni care pot fi exercitate în procesul penal.

Aceste aptitudini de manifestare valorizează "starea dinamică" a participanților în procesul penal român. Aceasta este, de altfel, și teza, ideea care creează liantul dintre cele două monografii create de noi.